

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

JULIANE KOKOTT

της 15ης Απριλίου 2021¹

Υπόθεση C-490/20

V.M.A.

κατά

Stolichna obshtina, rayon «Pancharevo» (Δήμου Σόφιας, δημοτικό διαμέρισμα Pancharevo, Βουλγαρία)

[αίτηση του Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικού πρωτοδικείου Σόφιας, Βουλγαρία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Ιθαγένεια της Ένωσης – Άρθρο 21 ΣΛΕΕ – Δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και ελεύθερης διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών – Τέκνο έγγαμου μόφυλου ζεύγους γεννημένο σε κράτος μέλος – Χορηγηθέν από το εν λόγω κράτος μέλος πιστοποιητικό γεννήσεως στο οποίο αναγράφονται δύο μητέρες για το τέκνο, εκ των οποίων η μία είναι υπήκοος άλλου κράτους μέλους – Εθνική νομοθεσία του δεύτερου αυτού κράτους μέλους που δεν δέχεται τη χορήγηση πιστοποιητικού γεννήσεως στο οποίο αναγράφονται δύο μητέρες – Καθορισμός της γονικής σχέσεως τέκνου – Άρνηση δηλώσεως της γυναίκας που γέννησε το τέκνο – Άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ – Σεβασμός της εθνικής ταυτότητας των κρατών μελών – Ένταση του δικαστικού ελέγχου»

I. Εισαγωγή

1. Πρέπει ένα κράτος μέλος να εκδώσει πιστοποιητικό γεννήσεως στο οποίο να αναγράφονται δύο γυναίκες ως μητέρες, μία εκ των οποίων είναι υπήκοος του εν λόγω κράτους μέλους, προκειμένου περί τέκνου γεννημένου σε άλλο κράτος μέλος το οποίο έχει χορηγήσει πιστοποιητικό γεννήσεως με τέτοιο περιεχόμενο; Αυτό είναι ουσιαστικά το ερώτημα που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο από το Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικό πρωτοδικείο Σόφιας, Βουλγαρία) στην παρούσα προδικαστική διαδικασία.

2. Η άρνηση των βουλγαρικών αρχών να εκδώσουν ένα τέτοιο πιστοποιητικό γεννήσεως έχει ως αιτιολογία, κατ' ουσίαν, το γεγονός ότι το βουλγαρικό δίκαιο δεν δέχεται την αναγραφή δύο μητέρων ως γονέων τέκνου σε πιστοποιητικό γεννήσεως. Η αδυναμία εκδόσεως ενός τέτοιου πιστοποιητικού πηγάζει από το γεγονός ότι, στη Βουλγαρία, επικρατεί η έννοια της λεγόμενης «παραδοσιακής» οικογένειας, η οποία, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις του αιτούντος δικαστηρίου, συνιστά αξία η οποία προστατεύεται ως στοιχείο της εθνικής ταυτότητας, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ. Δεδομένου ότι αυτό σημαίνει ότι μπορεί να υπάρχει μία μόνο

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

μητέρα κάθε τέκνου, οι βουλγαρικές αρχές θεωρούν επομένως απαραίτητο να προσδιορίσουν τη γυναίκα που γέννησε το τέκνο, προκειμένου να αναγράψουν μόνον αυτήν στο πιστοποιητικό γεννήσεως, πληροφορία την οποία το ενδιαφερόμενο ζευγάρι αρνείται να αποκαλύψει.

3. Η έκδοση του ζητηθέντος πιστοποιητικού γεννήσεως δεν επιβεβαιώνει μόνο, στην πράξη, την ιθαγένεια του εν λόγω τέκνου, αλλά και την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης. Από το πιστοποιητικό αυτό εξαρτάται επίσης η δυνατότητα για την προσφεύγουσα της κύριας δίκης και τη σύζυγό της να θεωρηθούν ως γονείς της θυγατέρας τους σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους καταγωγής μιας εξ αυτών. Υπό αυτές τις συνθήκες το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο το ερώτημα αν η άρνηση εκδόσεως βουλγαρικού πιστοποιητικού γεννήσεως με το οποίο αναγνωρίζεται η γονική σχέση που έχει δημιουργηθεί στην Ισπανία αντίκειται στο άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και στα θεμελιώδη δικαιώματα του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), όπως ορίζονται ιδίως στο άρθρο 7 και στο άρθρο 24, παράγραφος 2, αυτού.

4. Το ζήτημα αυτό είναι πολύ ευαίσθητο, λαμβανομένης υπόψη της αποκλειστικής αρμοδιότητας των κρατών μελών στον τομέα της ιθαγένειας και του οικογενειακού δικαίου και λαμβανομένων υπόψη των σημαντικών διαφορών που υπάρχουν, μέχρι σήμερα, στην Ένωση όσον αφορά το νομικό καθεστώς και τα δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών. Έχει επίσης σημαντική πρακτική σημασία, όπως αποδεικνύεται στην υπόθεση C-2/21, *Rzecznik Praw Obywatelskich*, η οποία εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του Δικαστηρίου, της οποίας το πραγματικό και νομικό πλαίσιο ομοιάζει πολύ με αυτό της παρούσας υποθέσεως και η οποία εγείρει εν μέρει σχεδόν πανομοιότυπα ερωτήματα.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Ο κανονισμός (ΕΕ) 2016/1191

5. Ο κανονισμός (ΕΕ) 2016/1191 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Ιουλίου 2016, για την προώθηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών μέσω της απλούστευσης των απαιτήσεων για την υποβολή ορισμένων δημόσιων εγγράφων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2012², απαλλάσσει από την επικύρωση ή παρόμοια διατύπωση ορισμένα δημόσια έγγραφα, που έχουν εκδοθεί από τις αρχές ενός κράτους μέλους, σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο, σκοπός των οποίων είναι η πιστοποίηση, μεταξύ άλλων, της γεννήσεως και της γονικής σχέσεως. Σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται όταν τα έγγραφα αυτά πρέπει να υποβληθούν στις αρχές άλλου κράτους μέλους.

6. Κατά την αιτιολογική σκέψη 7 του εν λόγω κανονισμού, αυτός δεν θα πρέπει να υποχρεώνει τα κράτη μέλη να εκδίδουν δημόσια έγγραφα που δεν υπάρχουν δυνάμει του εθνικού τους δικαίου.

7. Το άρθρο 2, παράγραφος 4, του εν λόγω κανονισμού προβλέπει ότι ο κανονισμός δεν ισχύει για την αναγνώριση σε κράτος μέλος εννόμων αποτελεσμάτων σχετικά με το περιεχόμενο δημόσιων εγγράφων που εκδίδονται από τις αρχές άλλου κράτους μέλους.

² ΕΕ 2016, L 200, σ. 1.

2. Η οδηγία 2004/38/EK

8. Η οδηγία 2004/38/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ³, ορίζει στο άρθρο 2, στοιχείο 2, το «μέλος της οικογένειας» ενός πολίτη της Ένωσης ως εξής:

«α) ο (η) σύζυγος·

β) ο (η) σύντροφος με τον (την) οποίο(-α) ο πολίτης της Ένωσης έχει σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης, βάσει της νομοθεσίας κράτους μέλους, εφόσον η νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής αναγνωρίζει τη σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης ως ισοδύναμη προς τον γάμο, και σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στην οικεία νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής·

γ) οι απευθείας κατιόντες οι οποίοι είναι κάτω της ηλικίας των 21 ετών ή είναι συντηρούμενοι καθώς και εκείνοι του (της) συζύγου ή του (της) συντρόφου, όπως ορίζεται στο στοιχείο β)·

δ) οι συντηρούμενοι απευθείας ανιόντες καθώς και εκείνοι του (της) συζύγου ή του (της) συντρόφου, όπως ορίζεται στο στοιχείο β)»

9. Η οδηγία αυτή ορίζει στο άρθρο 4, με τίτλο «Δικαίωμα εξόδου», τα ακόλουθα:

«1. Με την επιφύλαξη των διατάξεων επί των ταξιδιωτικών εγγράφων που ισχύουν για τους εθνικούς συνοριακούς ελέγχους, όλοι οι πολίτες της Ένωσης οι οποίοι φέρουν ισχύον δελτίο ταυτότητας ή διαβατήριο καθώς και τα μέλη της οικογένειάς τους, που δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, τα οποία φέρουν ισχύον διαβατήριο, έχουν το δικαίωμα να εγκαταλείπουν το έδαφος κράτους μέλους προκειμένου να μεταβούν σε άλλο κράτος μέλος.

[...]

(3) Τα κράτη μέλη, ενεργώντας σύμφωνα με το δίκαιό τους, εκδίδουν ή ανανεώνουν στους υπηκόους τους δελτίο ταυτότητας ή διαβατήριο που αναγράφει την ιθαγένειά τους.

[...]»

B. Το βουλγαρικό δίκαιο

10. Κατά το άρθρο 46, παράγραφος 1, του Συντάγματος της Βουλγαρίας, το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο 2, με τίτλο «Θεμελιώδη δικαιώματα και υποχρεώσεις των πολιτών», «[ο] γάμος είναι ένωση που συνομολογείται ελεύθερα μεταξύ ενός άνδρα και μιας γυναίκας».

11. Στο παρόν στάδιο, το βουλγαρικό δίκαιο δεν δέχεται ούτε τον γάμο ούτε άλλη μορφή ενώσεως που να παράγει έννομα αποτελέσματα μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου.

³ ΕΕ 2004, L 158, σ. 77.

12. Η γονική σχέση ρυθμίζεται στο κεφάλαιο VI του Semeen kodeks (κώδικα οικογενειακού δικαίου)⁴. Κατά το άρθρο 60, παράγραφοι 1 και 2:

«(1) Η γονική σχέση έναντι της μητέρας καθορίζεται με τη γέννηση.

(2) Μητέρα του τέκνου είναι η γυναίκα που το γέννησε, συμπεριλαμβανομένης της περιπτώσεως της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής».

13. Το άρθρο 61 του κώδικα οικογενειακού δικαίου ορίζει τα εξής:

«(1) Ο σύζυγος της μητέρας τεκμαίρεται ότι είναι ο πατέρας του τέκνου που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια του γάμου ή εντός χρονικού διαστήματος τριακοσίων ημερών από τη λύση του.

(2) Αν το τέκνο γεννηθεί εντός του χρονικού διαστήματος των τριακοσίων ημερών μετά τη λύση του γάμου, αλλά μετά την τέλεση νέου γάμου από τη μητέρα, ο νέος σύζυγος της μητέρας τεκμαίρεται ότι είναι ο πατέρας του τέκνου.

[...]

14. Κατά το άρθρο 64 του κώδικα οικογενειακού δικαίου, όταν η γονική σχέση τέκνου με έναν εκ των γονέων του είναι άγνωστη, κάθε γονέας δύναται να αναγνωρίσει το τέκνο του. Η αναγνώριση αυτή γίνεται κατά το άρθρο 65 του ίδιου κώδικα μέσω μονομερούς δηλώσεως ενώπιον δημόσιας αρχής ή μέσω δηλώσεως θεωρημένης ως προς το γνήσιο της υπογραφής από συμβολαιογράφο.

15. Η naredba [κανονιστική απόφαση] αριθ. RD-02-20-9, της 21ης Μαΐου 2012, περί του τρόπου λειτουργίας του ενιαίου συστήματος μητρώου πολιτών, του Υπουργείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και Αναδασμού της Γης (στο εξής: κανονιστική απόφαση RD-02-20-9)⁵, προβλέπει στο άρθρο 12 τα εξής:

«(1) Σε περίπτωση καταχωρίσεως γεννήσεως που έλαβε χώρα στην αλλοδαπή, οι πληροφορίες σχετικά με το όνομα του δικαιούχου, την ημερομηνία και τον τόπο γεννήσεως, το φύλο και τη βεβαιωθείσα γονική σχέση εγγράφονται στο πιστοποιητικό γεννήσεως, όπως αναγράφονται στο αντίγραφο ή στη μετάφραση στη βουλγαρική γλώσσα του προσκομιζόμενου αλλοδαπού εγγράφου.

[...]

(3) Όταν η γονική σχέση που αφορά έναν γονέα (μητέρα ή πατέρα) δεν αποδεικνύεται, κατά την έκδοση πιστοποιητικού γεννήσεως στη Δημοκρατία της Βουλγαρίας το αντίστοιχο πεδίο, το οποίο προορίζεται για την εγγραφή των δεδομένων του εν λόγω γονέα, δεν συμπληρώνεται και διαγράφεται.

⁴ DV αριθ. 47, της 23ης Ιουνίου 2009, όπως τροποποιήθηκε, DV αριθ. 74, της 15ης Σεπτεμβρίου 2009, DV αριθ. 82, της 16ης Οκτωβρίου 2009, DV αριθ. 98, της 14ης Δεκεμβρίου 2010, DV αριθ. 100, της 21ης Δεκεμβρίου 2010, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε, DV αριθ. 82, της 26ης Οκτωβρίου 2012, όπως τροποποιήθηκε, DV αριθ. 68, της 2ας Αυγούστου 2013, DV αριθ. 74, της 20ης Σεπτεμβρίου 2016, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε, DV αριθ. 103, της 28ης Δεκεμβρίου 2017, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε, DV αριθ. 24, της 22ας Μαρτίου 2019, όπως τροποποιήθηκε, DV αριθ. 101, της 27ης Δεκεμβρίου 2019.

⁵ DV αριθ. 43, της 8ης Ιουνίου 2012, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε, DV αριθ. 4, της 14ης Ιανουαρίου 2014, όπως τροποποιήθηκε, DV αριθ. 2, της 9ης Ιανουαρίου 2015, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε, DV αριθ. 64, της 21ης Αυγούστου 2015, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε, DV αριθ. 22, της 22ας Μαρτίου 2016, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε, DV αριθ. 32, της 13ης Απριλίου 2018.

(4) Αν το αντίγραφο ή το απόσπασμα δεν περιλαμβάνει όλα τα δεδομένα που απαιτούνται για τους γονείς, χρησιμοποιούνται τα δεδομένα των εγγράφων ταυτότητάς τους ή το μητρώο του πληθυσμού. Οι πληροφορίες σχετικά με τον προσωπικό αριθμό ταυτότητας, την ημερομηνία γεννήσεως, το πατρώνυμο (αν υπάρχει) και την ιθαγένεια του γονέα υπηκόου Βουλγαρίας συμπληρώνονται βάσει του μητρώου του πληθυσμού. Η ημερομηνία γεννήσεως και η ιθαγένεια του γονέα, αλλοδαπού υπηκόου, μπορούν να συμπληρωθούν με το εθνικό έγγραφο ταυτότητάς του. Σε περίπτωση αδυναμίας συμπλήρωσεως του συνόλου των δεδομένων σχετικά με τον εν λόγω γονέα, το πιστοποιητικό περιλαμβάνει μόνο τις διαθέσιμες πληροφορίες.

[...]»

III. Τα πραγματικά περιστατικά και η διαφορά της κύριας δίκης

16. Η V.M.A., προσφεύγουσα της κύριας δίκης, είναι υπήκοος Βουλγαρίας, ενώ η σύζυγός της είναι υπήκοος του Ηνωμένου Βασιλείου που γεννήθηκε στο Γιβραλτάρ, όπου οι δύο γυναίκες παντρεύτηκαν το 2018. Από το 2015 κατοικούν στην Ισπανία. Τον Δεκέμβριο του 2019 απέκτησαν μια θυγατέρα που γεννήθηκε και κατοικεί, μαζί με τους δύο γονείς της, επίσης στην Ισπανία. Το πιστοποιητικό γεννήσεως της θυγατέρας αυτής, που εκδόθηκε από τις ισπανικές αρχές, ορίζει την προσφεύγουσα της κύριας δίκης ως «μητέρα Α» και τη σύζυγό της ως «μητέρα» του τέκνου.

17. Στις 29 Ιανουαρίου 2020 η προσφεύγουσα της κύριας δίκης ζήτησε από την αρμόδια αρχή, δηλαδή τον Stolichna obshtina (Δήμο Σόφιας, Βουλγαρία), να της χορηγήσει πιστοποιητικό γεννήσεως για τη θυγατέρα της, το οποίο ήταν, μεταξύ άλλων, αναγκαίο για την έκδοση βουλγαρικού εγγράφου ταυτότητας. Προς στήριξη του αιτήματος αυτού υπέβαλε επίσημα επικυρωμένη μετάφραση στη βουλγαρική γλώσσα αποσπάσματος από τα βιβλία του ληξιαρχείου της Βαρκελώνης (Ισπανία) σχετικά με το πιστοποιητικό γεννήσεως του τέκνου.

18. Με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο της 7ης Φεβρουαρίου 2020, ο Δήμος Σόφιας ζήτησε από την προσφεύγουσα της κύριας δίκης να προσκομίσει, εντός επτά ημερών, στοιχεία που να αποδεικνύουν ποια είναι η βιολογική της μητέρα. Ως προς αυτό, υποστήριξε ότι το υπόδειγμα πιστοποιητικού γεννήσεως, το οποίο αποτελεί μέρος του ισχύοντος εθνικού δικαίου, προβλέπει μόνον ένα τετραγωνίδιο για τη «μητέρα» και ένα άλλο τετραγωνίδιο για τον «πατέρα», με ένα μόνον όνομα να επιτρέπεται να αναγραφεί σε καθένα από αυτά τα τετραγωνίδια.

19. Στις 18 Φεβρουαρίου 2020 η προσφεύγουσα της κύριας δίκης απάντησε στο αίτημα αυτό ότι δεν μπορούσε να παράσχει τις ζητούμενες πληροφορίες και ότι, σύμφωνα με τη βουλγαρική νομοθεσία, δεν ήταν υποχρεωμένη να το πράξει.

20. Με απόφαση της 5ης Μαρτίου 2020, ο Δήμος Σόφιας απέρριψε την αίτηση εκδόσεως πιστοποιητικού γεννήσεως. Ο λόγος για την απόρριψη ήταν η έλλειψη πληροφοριών σχετικά με τη βιολογική μητέρα του τέκνου και το γεγονός ότι η αναγραφή δύο γυναικών γονέων σε πιστοποιητικό γεννήσεως είναι αντίθετη με τη δημόσια τάξη στη Βουλγαρία, η οποία δεν δέχεται γάμους μεταξύ δύο προσώπων του ίδιου φύλου.

21. Η προσφεύγουσα της κύριας δίκης άσκησε προσφυγή κατά της εν λόγω απορριπτικής αποφάσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικού πρωτοδικείου Σόφιας).

22. Το εν λόγω δικαστήριο αναφέρει ότι, κατά το άρθρο 25, παράγραφος 1, του Συντάγματος της Βουλγαρίας και το άρθρο 8 του *Zakon za balgarskoto grazhdanstvo* (νόμου για τη βουλγαρική ιθαγένεια), το τέκνο έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια ακόμη και αν δεν έχει βουλγαρικό πιστοποιητικό γεννήσεως. Η μη έκδοση ενός τέτοιου εγγράφου δεν συνιστά άρνηση απονομής της βουλγαρικής ιθαγένειας.

23. Το *Administrativen sad Sofia-grad* (διοικητικό πρωτοδικείο Σόφιας) διατηρεί αμφιβολίες ως προς το αν η άρνηση των βουλγαρικών αρχών να καταχωρίσουν τη γέννηση Βούλγαρου υπηκόου, η οποία έλαβε χώρα σε άλλο κράτος μέλος και η οποία βεβαιώθηκε με πιστοποιητικό γεννήσεως που αναφέρει δύο μητέρες, εκδοθέν από το εν λόγω τελευταίο κράτος μέλος, θίγει τα δικαιώματα που παρέχουν στην ως άνω υπήκοο Βουλγαρίας τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ, καθώς και τα άρθρα 7, 24 και 45 του Χάρτη. Πράγματι, η άρνηση εκδόσεως βουλγαρικού πιστοποιητικού γεννήσεως θα μπορούσε να προκαλέσει σοβαρά διοικητικά εμπόδια στην έκδοση βουλγαρικών εγγράφων ταυτότητας και, ως εκ τούτου, να καταστήσει δυσχερέστερη την άσκηση από το τέκνο του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και, συνεπώς, την πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων του ως πολίτη της Ένωσης.

24. Επιπλέον, επειδή η άλλη μητέρα του τέκνου είναι υπήκοος Ηνωμένου Βασιλείου, το δικαστήριο αυτό ερωτά αν οι έννομες συνέπειες που απορρέουν από την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ένωση, ιδίως το γεγονός ότι το τέκνο δεν μπορεί πλέον να απολαύσει την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης λόγω της ιθαγένειας της άλλης μητέρας του, ασκούν επιρροή στην απάντηση επί του εν λόγω ερωτήματος.

25. Συγχρόνως, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η ενδεχόμενη υποχρέωση των βουλγαρικών αρχών, κατά την έκδοση πιστοποιητικού γεννήσεως, να αναγράψουν δύο μητέρες ως γονείς στο βουλγαρικό πιστοποιητικό γεννήσεως θίγει την εθνική ταυτότητα της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, η οποία δεν προέβλεψε τη δυνατότητα αναγραφής δύο γονέων του ίδιου φύλου στο πιστοποιητικό γεννήσεως. Συναφώς, το εν λόγω δικαστήριο επισημαίνει ότι οι διατάξεις που διέπουν τη γονική σχέση του τέκνου είναι θεμελιώδους σημασίας για τη βουλγαρική συνταγματική παράδοση, καθώς και για τη βουλγαρική νομική θεωρία περί οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, τόσο από αμιγώς νομική άποψη όσο και σε αξιακό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη το παρόν στάδιο εξέλιξεως της βουλγαρικής κοινωνίας.

26. Επομένως, το δικαστήριο αυτό θέτει το ερώτημα αν είναι αναγκαίο να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ των διαφόρων εννόμων συμφερόντων στην παρούσα υπόθεση: αφενός, της εθνικής ταυτότητας της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και, αφετέρου, των συμφερόντων και, ιδίως, του δικαιώματος στον ιδιωτικό βίο και στην ελεύθερη κυκλοφορία του τέκνου, το οποίο σε καμία περίπτωση δεν ευθύνεται για τις διαφορές στην κλίμακα των κοινωνικών αξιών μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, ερωτά, μεταξύ άλλων, αν μια τέτοια ισορροπία θα μπορούσε να επιτευχθεί με την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας. Συγκεκριμένα, διερωτάται αν θα μπορούσε να επιτευχθεί αποδεκτή ισορροπία μεταξύ αυτών των διαφορετικών εννόμων συμφερόντων αν μία από τις δύο μητέρες που αναφέρονται στο ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως, δηλαδή είτε η βιολογική μητέρα του τέκνου είτε η σύζυγός της που έγινε μητέρα του τέκνου στο πλαίσιο άλλης διαδικασίας (για παράδειγμα, με υιοθεσία), καταχωριζόταν στο πεδίο «Μητέρα», αφήνοντας κενό το πεδίο «Πατέρας».

27. Τέλος, σε περίπτωση που το Δικαστήριο καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το δίκαιο της Ένωσης απαιτεί την αναγραφή και των δύο μητέρων του τέκνου στο βουλγαρικό πιστοποιητικό γεννήσεως, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται πώς πρέπει να τύχει εφαρμογής η απαίτηση αυτή, καθώς το ως άνω δικαστήριο δεν μπορεί να αντικαταστήσει το ισχύον υπόδειγμα πιστοποιητικού γεννήσεως.

IV. Η αίτηση προδικαστικής απόφασης και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

28. Με απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2020, που περιήλθε αυθημερόν στο Δικαστήριο, το Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικό πρωτοδικείο Σόφιας) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Έχουν τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ καθώς και τα άρθρα 7, 24 και 45 του [Χάρτη] την έννοια ότι δεν παρέχουν τη δυνατότητα στις βουλγαρικές αρχές, στις οποίες υποβλήθηκε αίτηση για πιστοποιητικό γεννήσεως τέκνου γεννημένου σε άλλο κράτος μέλος, το οποίο έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια και για τη γέννηση του οποίου έχει εκδοθεί ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως όπου αναγράφονται δύο πρόσωπα θηλυκού γένους ως μητέρες χωρίς να παρέχονται στοιχεία από τα οποία να προκύπτει αν μία εξ αυτών –και σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως ποια– είναι η βιολογική μητέρα του τέκνου, να αρνηθούν την έκδοση βουλγαρικού πιστοποιητικού γεννήσεως με την αιτιολογία ότι η προσφεύγουσα αρνείται να δηλώσει ποια είναι η βιολογική μητέρα του τέκνου;
- 2) Έχουν τα άρθρα 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ και 9 του [Χάρτη] την έννοια ότι η προστασία της εθνικής και συνταγματικής ταυτότητας των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνεπάγεται ότι τα κράτη αυτά διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τις διατάξεις που διέπουν τη διαπίστωση της γονικής σχέσης; Ειδικότερα:
 - Έχει το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ την έννοια ότι επιτρέπει στα κράτη μέλη να ζητούν στοιχεία σχετικά με τον προσδιορισμό των βιολογικών γονέων του τέκνου;
 - Έχει το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 7 και 24, παράγραφος 2, του Χάρτη την έννοια ότι, προς εξισορρόπηση των διαφόρων έννομων συμφερόντων, είναι αναγκαία η στάθμιση μεταξύ, αφενός, της συνταγματικής και εθνικής ταυτότητας του κράτους μέλους και, αφετέρου, του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου, λαμβανομένου υπόψη ότι επί του παρόντος δεν είναι αποδεκτή ούτε σε συνάρτηση με τις αξίες ούτε από νομική άποψη η δυνατότητα καταχώρισης δύο προσώπων του ίδιου φύλου ως γονέων χωρίς να αναφέρεται αν ένα από αυτά τα πρόσωπα –και σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως ποιο– είναι ο βιολογικός γονέας του τέκνου; Σε περίπτωση που η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι καταφατική, πώς συγκεκριμένα θα μπορούσε να επιτευχθεί η εν λόγω εξισορρόπηση συμφερόντων;
- 3) Έχουν σημασία για την απάντηση στο πρώτο ερώτημα οι νομικές συνέπειες της εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθόσον η μία εκ των δύο μητέρων οι οποίες αναγράφονται στο πιστοποιητικό γεννήσεως που έχει εκδοθεί από άλλο κράτος μέλος είναι πολίτης του Ηνωμένου Βασιλείου, η δε άλλη μητέρα είναι πολίτης κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λαμβανομένου ιδίως υπόψη του ότι η άρνηση εκδόσεως βουλγαρικού πιστοποιητικού γεννήσεως του τέκνου αποτελεί εμπόδιο για την εκ μέρους

κράτους μέλους της Ένωσης έκδοση εγγράφου ταυτότητας για το τέκνο και, συνεπώς, ενδέχεται να δυσχεράνει την ακώλυτη άσκηση των δικαιωμάτων του τέκνου ως πολίτη της Ένωσης;

- 4) Σε περίπτωση που η απάντηση στο πρώτο ερώτημα είναι καταφατική: Υποχρεώνει το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως η αρχή της αποτελεσματικότητας, τις εθνικές αρχές να παρεκκλίνουν από το ισχύον υπόδειγμα συντάξεως πιστοποιητικών γεννήσεως, το οποίο αποτελεί μέρος του ισχύοντος εθνικού δικαίου;»

29. Στις 19 Οκτωβρίου 2020 ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου δέχθηκε το αίτημα του αιτούντος δικαστηρίου να εκδικάσει την παρούσα υπόθεση με την ταχεία διαδικασία προδικαστικής αποφάσεως, σύμφωνα με το άρθρο 105, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

30. Η προσφεύγουσα της κύριας δίκης, η Γερμανική, η Ισπανική, η Ιταλική, η Ουγγρική, η Πολωνική και η Σλοβακική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις επί των προδικαστικών ερωτημάτων. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 9ης Φεβρουαρίου 2021 μετείχαν στη διαδικασία η προσφεύγουσα της κύριας δίκης, η Βουλγαρική, η Ισπανική, η Ιταλική, η Ουγγρική, η Ολλανδική και η Πολωνική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή.

V. Εκτίμηση

A. Επί της πραγματικής βάσεως της υποθέσεως της κύριας δίκης και επί των συνεπειών της στην ανάλυση των προδικαστικών ερωτημάτων

31. Κατ' αρχάς, πρέπει να διευκρινιστούν ορισμένα πραγματικά στοιχεία παρατιθέμενα στην απόφαση περί παραπομπής, τα οποία αμφισβητήθηκαν από τη Βουλγαρική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, καθώς και οι επιπτώσεις τους στην ανάλυση των προδικαστικών ερωτημάτων.

32. Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει, επανειλημμένως, στην απόφαση περί παραπομπής ότι δεν αμφισβητείται ότι το τέκνο έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια δυνάμει του άρθρου 25, παράγραφος 1, του Συντάγματος της Βουλγαρίας. Κατά τη διάταξη αυτή, «[ε]ίναι Βούλγαρος πολίτης κάθε πρόσωπο του οποίου ο ένας τουλάχιστον από τους γονείς είναι Βούλγαρος πολίτης [...]». Συναφώς, η Βουλγαρική Κυβέρνηση επιβεβαίωσε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου, ότι η βουλγαρική ιθαγένεια αποκτάται αυτοδικαίως δυνάμει της προαναφερθείσας διατάξεως, δηλαδή δεν απαιτείται διοικητική πράξη χορηγήσεως ιθαγένειας.

33. Δεδομένου όμως ότι, κατά το άρθρο 60, παράγραφος 2, του κώδικα οικογενειακού δικαίου, η μητέρα του τέκνου είναι «η γυναίκα που το γέννησε» (στο εξής: βιολογική μητέρα) και ότι η πληροφορία αυτή δεν είναι γνωστή στη διαφορά της κύριας δίκης, η Βουλγαρική Κυβέρνηση αμφισβήτησε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου ότι αναμφισβήτητα το τέκνο έχει βουλγαρική ιθαγένεια. Με άλλα λόγια, η Βουλγαρία δεν αναγνωρίζει τη γονική σχέση μεταξύ της προσφεύγουσας της κύριας δίκης και του τέκνου και, επομένως, δεν αναγνωρίζει το γεγονός ότι το τέκνο είναι υπήκοος Βουλγαρίας με βάση μόνο την προσκόμιση του ισπανικού πιστοποιητικού γεννήσεως.

34. Η Βουλγαρική Κυβέρνηση, βεβαίως, τόνισε επίσης ότι θα ήταν αρκετό για τη χορήγηση της βουλγαρικής ιθαγένειας στο τέκνο να αναγνωρίσει η προσφεύγουσα της κύριας δίκης τη μητρότητά της κατά το άρθρο 64 του κώδικα οικογενειακού δικαίου. Η δυνατότητα αυτή ούτε επιφυλάσσεται μόνο σε άνδρα σε ετεροφυλική σχέση ούτε εξαρτάται από την απόδειξη της βιολογικής γονικής σχέσης. Με άλλα λόγια, ακόμη και αν η προσφεύγουσα της κύριας δίκης δεν ήταν η βιολογική μητέρα κατά την έννοια του άρθρου 60, παράγραφος 2, του κώδικα οικογενειακού δικαίου, θα μπορούσε να αποκτήσει το καθεστώς της μητέρας του τέκνου κατά το βουλγαρικό δίκαιο (και να γίνει αυτό που στη συνέχεια θα ονομάσουμε «νόμιμη μητέρα»). Αυτό, ωστόσο, θα είχε ως συνέπεια, πάντα σύμφωνα με τις διευκρινίσεις της Βουλγαρικής Κυβερνήσεως, να εξαφανίσει κάθε γονική σχέση μεταξύ του τέκνου και της βιολογικής του μητέρας δυνάμει του βουλγαρικού δικαίου.

35. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας που προβλέπεται στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ, να αμφισβητήσει την εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών υπό το πρίσμα της εφαρμοστέας εθνικής νομοθεσίας⁶. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο δεσμεύεται κατ' αρχήν από την παραδοχή ότι το τέκνο έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια.

36. Ωστόσο, λαμβανομένων υπόψη των προφανών αβεβαιοτήτων που περιβάλλουν το εν λόγω ζήτημα και προκειμένου να δοθεί λυσιτελής απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, η παρούσα υπόθεση πρέπει να εξεταστεί με βάση δύο εκδοχές.

37. Κατά την πρώτη εκδοχή, το τέκνο δεν έχει αποκτήσει αυτοδικαίως τη βουλγαρική ιθαγένεια, δεδομένου ότι η προσφεύγουσα της κύριας δίκης δεν είναι η βιολογική του μητέρα, ούτε μπορεί να την αποκτήσει στο μέλλον, διότι η προσφεύγουσα δεν επιθυμεί να αναγνωρίσει τη μητρότητά της κατά το άρθρο 64 του κώδικα οικογενειακού δικαίου. Κατά τη δεύτερη εκδοχή το τέκνο έχει αποκτήσει τη βουλγαρική ιθαγένεια, διότι η προσφεύγουσα της κύριας δίκης είναι πράγματι η βιολογική του μητέρα ή θα μπορούσε να την αποκτήσει με βάση την αναγνώριση της μητρότητας της προσφεύγουσας κατά το άρθρο 64 του κώδικα αυτού.

38. Μολονότι, κατά την πρώτη εκδοχή, το τέκνο δεν είναι πολίτης της Ένωσης κατά το άρθρο 20, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, θα πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι η κατάσταση της κύριας δίκης δεν εκφεύγει, ωστόσο, του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Στην περίπτωση αυτή, τίθεται το ερώτημα αν μια πολίτης της Ένωσης –η προσφεύγουσα της κύριας δίκης– η οποία έκανε χρήση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και έγινε μητέρα τέκνου από κοινού με τη σύζυγό της δυνάμει του εθνικού δικαίου άλλου κράτους μέλους, μπορεί να απαιτήσει από το κράτος μέλος καταγωγής της να αναγνωρίσει την κατάσταση αυτή και να εκδώσει, για τον σκοπό αυτό, πιστοποιητικό γεννήσεως που θα ορίζει και τις δύο γυναίκες ως γονείς του εν λόγω τέκνου. Η διατύπωση του πρώτου και του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος δεν αποκλείει την εξέτασή τους υπό το πρίσμα της θέσεως της προσφεύγουσας της κύριας δίκης, δεδομένου ότι τα ως άνω ερωτήματα δεν αναφέρονται ρητά ή αποκλειστικά στο δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας του τέκνου.

39. Ομοίως, όσον αφορά τη δεύτερη εκδοχή, πρέπει να επισημανθεί ότι τα προδικαστικά ερωτήματα θα ήταν και πάλι λυσιτελή ακόμα και στην περίπτωση που είχε διαπιστωθεί η μητρότητα (βιολογική ή νομική) της προσφεύγουσας της κύριας δίκης. Βεβαίως, η διατύπωση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος μπορεί να δώσει την εντύπωση ότι η έκδοση βουλγαρικού πιστοποιητικού γεννήσεως εξαρτάται μόνον από τον προσδιορισμό της

⁶ Πρβλ. αποφάσεις της 16ης Ιουνίου 2015, Gauweiler κ.λπ. (C-62/14, EU:C:2015:400, σκέψη 15), και της 25ης Οκτωβρίου 2017, Polbud – Wykonawstwo (C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 27).

(βιολογικής) μητέρας του τέκνου. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, ακόμη και ο προσδιορισμός της προσφεύγουσας ως μητέρας του τέκνου δεν θα ασκούσε επιρροή στο γεγονός ότι οι βουλγαρικές αρχές δεν είναι διατεθειμένες να εκδώσουν το ζητηθέν πιστοποιητικό γεννήσεως που να ορίζει, όπως το ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως, την προσφεύγουσα της κύριας δίκης και τη σύζυγό της ως μητέρες του τέκνου. Αυτό επιβεβαιώθηκε από τη Βουλγαρική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Η άρνηση εκδόσεως του ζητηθέντος πιστοποιητικού γεννήσεως καθιστά, εξάλλου, *de facto* αδύνατη την απόκτηση βουλγαρικού εγγράφου ταυτότητας από το τέκνο. Επομένως, παραμένει το ερώτημα αν η κατάσταση αυτή είναι συμβατή με τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ και τα άρθρα 7, 24 και 45 του Χάρτη.

40. Επομένως, σε κάθε περίπτωση, το Δικαστήριο θα πρέπει να απαντήσει στο ερώτημα αν το δίκαιο της Ένωσης υποχρεώνει τα κράτη μέλη να αναγνωρίζουν, για τους σκοπούς εκδόσεως πιστοποιητικού γεννήσεως, τη γονική σχέση τέκνου με έγγαμο ζεύγος γυναικών, όπως αυτή καθορίζεται σε δημόσιο έγγραφο που εκδίδεται από άλλο κράτος μέλος, ή εάν, αντιθέτως, το εν λόγω κράτος μέλος είναι ελεύθερο να καθορίσει τη γονική σχέση, σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο, όταν αυτό επιβάλλει την αναγνώριση μίας μόνο γυναίκας ως μητέρας⁷.

41. Το ερώτημα αν οι βουλγαρικές αρχές μπορούν να ζητήσουν πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα της βιολογικής μητέρας του τέκνου, ζήτημα που τέθηκε με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα από το αιτούν δικαστήριο, δεν έχει επομένως αυτοτελή χαρακτήρα. Αν η Βουλγαρία οφείλει να αναγνωρίσει τη γονική σχέση του τέκνου με τις δύο γυναίκες που έχουν καταχωριστεί ως μητέρες στο ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως, ο προσδιορισμός της βιολογικής μητέρας περνά σε δεύτερη μοίρα, δεδομένου ότι οι βουλγαρικές αρχές θα ήταν σε κάθε περίπτωση υποχρεωμένες να καταχωρίσουν τις δύο γυναίκες ως μητέρες στο πιστοποιητικό γεννήσεως. Αντιθέτως, εάν η Βουλγαρία είναι ελεύθερη να καθορίσει τη γονική σχέση σύμφωνα με το εθνικό της δίκαιο, αυτό σημαίνει αναγκαστικά ότι μπορεί να θεωρήσει μία μόνο γυναίκα ως μητέρα του τέκνου, είτε είναι η βιολογική μητέρα είτε εκείνη που έχει αναγνωρίσει το τέκνο.

B. Η προσέγγιση που πρέπει να ακολουθηθεί

42. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το πρώτο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, όπως εξηγήθηκαν στο σημείο 40 των παρουσών προτάσεων, πρέπει να εξεταστούν από κοινού. Στο πλαίσιο αυτό, θα δοθεί επίσης απάντηση στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα σχετικά με τις συνέπειες του Brexit στην υπόθεση της κύριας δίκης.

43. Για να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά είναι αναγκαίο να εξεταστεί, καταρχάς, αν η άρνηση εκδόσεως του ζητηθέντος πιστοποιητικού γεννήσεως συνιστά, όσον αφορά εκάστη από τις εκδοχές που αναφέρθηκαν στο σημείο 37 ανωτέρω, δηλαδή ανάλογα με το αν το τέκνο έχει βουλγαρική ιθαγένεια ή όχι, εμπόδιο στην άσκηση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο δεύτερο μέρος της ΣΛΕΕ, ιδίως του δικαιώματος των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος της Ένωσης δυνάμει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

⁷ Το εν λόγω ερώτημα ομοιάζει με αυτό που υπέβαλε στο Δικαστήριο το αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση C-2/21, *Rzecznik Praw Obywatelskich*, που αναφέρεται στο σημείο 4 των παρουσών προτάσεων. Η υπόθεση αυτή αφορά το τέκνο γυναίκας υπηκόου Πολωνίας, νυμφευμένης με Ιρλανδή, που κατοικούν μαζί στην Ισπανία. Το εν λόγω κράτος μέλος έχει εκδώσει πιστοποιητικό γεννήσεως που ορίζει και τις δύο γυναίκες ως μητέρες του τέκνου. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν οι πολωνικές διοικητικές αρχές μπορούν να αρνηθούν τη μεταγραφή του εν λόγω πιστοποιητικού γεννήσεως, η οποία είναι αναγκαία για να μπορέσει το τέκνο να αποκτήσει πολωνικό έγγραφο ταυτότητας, με την αιτιολογία ότι το πολωνικό δίκαιο δεν προβλέπει τη δυνατότητα ομόφυλα ζεύγη να γίνουν γονείς και ότι το εν λόγω πιστοποιητικό γεννήσεως ορίζει ως γονείς πρόσωπα του ίδιου φύλου.

44. Δεύτερον, πρέπει να εξεταστεί αν μπορεί να δικαιολογηθεί ένα ενδεχόμενο εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία, ιδίως υπό το πρίσμα του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, το οποίο εγγυάται τον σεβασμό της εθνικής ταυτότητας των κρατών μελών. Το αιτούν δικαστήριο εξετάζει λεπτομερώς το σημείο αυτό στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα. Συναφώς, απαιτείται να προσδιοριστεί αν η επίκληση της εθνικής ταυτότητας επιβάλλει στάθμιση με άλλα συμφέροντα, όπως τα θεμελιώδη δικαιώματα του Χάρτη που αναφέρονται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, και ποια, ενδεχομένως, είναι η ένταση του ελέγχου που ασκείται από το Δικαστήριο.

45. Η ανάλυση αυτή θα πραγματοποιηθεί καταρχάς για την πρώτη εκδοχή που αναφέρεται στο σημείο 37 ανωτέρω, δηλαδή την περίπτωση που το τέκνο δεν έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια. Στο πλαίσιο αυτό, θα δοθεί επίσης απάντηση στο ερώτημα, που τέθηκε τουλάχιστον σιωπηρά κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, αν η Δημοκρατία της Βουλγαρίας θα μπορούσε, υπό τις περιστάσεις της υποθέσεως, να υποχρεωθεί να χορηγήσει ιθαγένεια στο τέκνο της προσφεύγουσας της κύριας δίκης (βλ. κατωτέρω, υπό Γ).

46. Στη συνέχεια θα εξεταστεί η εκδοχή κατά την οποία το τέκνο έχει βουλγαρική ιθαγένεια (βλ. κατωτέρω, υπό Δ).

47. Τέλος, απαντώντας στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, θα εκτεθούν ορισμένες πρακτικές σκέψεις προκειμένου να καθοδηγηθεί το αιτούν δικαστήριο στην εφαρμογή της προτεινόμενης λύσεως (βλ. κατωτέρω, υπό Ε).

Γ. Επί του πρώτου και του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος υπό την εκδοχή κατά την οποία το τέκνο δεν έχει βουλγαρική ιθαγένεια

1. Όσον αφορά το εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης

α) Όσον αφορά το εμπόδιο στην άσκηση των δικαιωμάτων του τέκνου

48. Κατά το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στις Συνθήκες και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή τους. Για να εξασφαλιστεί στην πράξη η άσκηση του δικαιώματος αυτού, τα κράτη μέλη υποχρεούνται, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/38, να εκδίδουν στους πολίτες τους έγγραφο ταυτότητας σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο.

49. Όσον αφορά την τελευταία αυτή υποχρέωση, πρέπει να επισημανθεί εξ αρχής ότι οι βουλγαρικές αρχές δεν είναι αρμόδιες να χορηγήσουν έγγραφο ταυτότητας στο τέκνο σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας, εάν το τέκνο δεν έχει βουλγαρική ιθαγένεια.

50. Όσον αφορά το ερώτημα αν οι βουλγαρικές αρχές ενδέχεται να υποχρεωθούν να χορηγήσουν στο τέκνο, υπό τις περιστάσεις της παρούσας υποθέσεως, βουλγαρική ιθαγένεια, πρέπει να υπομνησθεί, πρώτον, ότι ο καθορισμός των προϋποθέσεων κτήσεως και απώλειας της ιθαγένειας εμπίπτει, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, στην αρμοδιότητα κάθε κράτους μέλους⁸.

⁸ Αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 1992, Micheletti κ.λπ. (C-369/90, EU:C:1992:295, σκέψη 10), της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψη 39), και της 12ης Μαρτίου 2019, Tjebbes κ.λπ. (C-221/17, EU:C:2019:189, σκέψη 30).

51. Αφετέρου, όσον αφορά την επιφύλαξη κατά την οποία τα κράτη μέλη, κατά την άσκηση της εν λόγω αρμοδιότητας, οφείλουν να τηρούν το δίκαιο της Ένωσης⁹, πρέπει να υπομνησθεί ότι η εν λόγω επιφύλαξη ισχύει μόνον όταν η άσκηση αυτή θίγει τα δικαιώματα που απονέμει και προστατεύει η έννομη τάξη της Ένωσης¹⁰. Με άλλα λόγια, μια πράξη που καθορίζει τις προϋποθέσεις κτήσεως και απώλειας της ιθαγένειας κράτους μέλους ενδέχεται να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης μόνον αν περιορίζει τα δικαιώματα που απορρέουν από την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης¹¹. Αντιθέτως, όταν ένα πρόσωπο δεν έχει ποτέ αποκτήσει τα δικαιώματα που απορρέουν από την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, μια τέτοια πράξη δεν μπορεί, εκ προοιμίου, να περιορίσει τα δικαιώματα αυτά. Ως εκ τούτου, η κατάσταση του εν λόγω προσώπου δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στο δίκαιο της Ένωσης «υπό το πρίσμα της φύσεως και των συνεπειών της»¹².

52. Για τον λόγο αυτόν, σε περίπτωση που το τέκνο δεν έχει αποκτήσει αυτοδικαίως τη βουλγαρική ιθαγένεια, δεν μπορεί να εξεταστεί το ζήτημα αν η Δημοκρατία της Βουλγαρίας θα μπορούσε να υποχρεωθεί να χορηγήσει ιθαγένεια δυνάμει των άρθρων 20 και 21 ΣΛΕΕ όσον αφορά το τέκνο¹³.

53. Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να επισημανθεί, στο πλαίσιο αυτό, ότι επιβεβαιώθηκε από την Ισπανική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι, σε περίπτωση που το τέκνο δεν αποκτά ούτε τη βουλγαρική ιθαγένεια ούτε την ιθαγένεια του Ηνωμένου Βασιλείου¹⁴, το τέκνο θα είχε δικαίωμα να ζητήσει την ισπανική ιθαγένεια, δυνάμει του άρθρου 17 του ισπανικού αστικού κώδικα. Συνεπώς, δεν υπάρχει κίνδυνος το τέκνο να καταστεί ανιθαγενές.

54. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση που το τέκνο δεν έχει βουλγαρική ιθαγένεια, δεν απολαύει των δικαιωμάτων του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/38, καθώς και των άρθρων 20 και 21 ΣΛΕΕ, που επιφυλάσσονται στους πολίτες της Ένωσης. Κατά συνέπεια, η άρνηση των βουλγαρικών αρχών να εκδώσουν βουλγαρικό πιστοποιητικό γεννήσεως στο τέκνο, το οποίο να ορίζει, όπως και το ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως, την προσφεύγουσα της κύριας δίκης και τη σύζυγό της ως μητέρες του τέκνου, καθώς και η άρνηση χορηγήσεως βουλγαρικού εγγράφου ταυτότητας στο τέκνο αυτό, δεν μπορούν να θίξουν τα δικαιώματα αυτά.

β) Όσον αφορά το εμπόδιο στην άσκηση των δικαιωμάτων της προσφεύγουσας στην κύρια δίκη

55. Πρέπει να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο της υπό εξέταση εκδοχής, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης δεν είναι η βιολογική μητέρα του τέκνου και δεν επιθυμεί να αναγνωρίσει τη μητρότητά της σύμφωνα με το άρθρο 64 του κώδικα οικογενειακού δικαίου¹⁵.

⁹ Αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 1992, Micheletti κ.λπ. (C-369/90, EU:C:1992:295, σκέψη 10), της 20ής Φεβρουαρίου 2001, Kaur (C-192/99, EU:C:2001:106, σκέψη 19), της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψη 45), και της 12ης Μαρτίου 2019, Tjebbes κ.λπ. (C-221/17, EU:C:2019:189, σκέψη 32).

¹⁰ Απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψη 48).

¹¹ Αποφάσεις της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψη 48), και της 12ης Μαρτίου 2019, Tjebbes κ.λπ. (C-221/17, EU:C:2019:189, σκέψη 32).

¹² Βλ. αποφάσεις της 20ής Φεβρουαρίου 2001, Kaur (C-192/99, EU:C:2001:106, σκέψη 25), και της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψεις 42 και 49).

¹³ Όσον αφορά το ζήτημα αν μια τέτοια υποχρέωση θα μπορούσε να απορρέει από την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης και από τα δικαιώματα που απορρέουν όσον αφορά την προσφεύγουσα της κύριας δίκης, βλ. σημεία 65 και 133 των παρουσών προτάσεων.

¹⁴ Φαίνεται ότι οι βρετανικές αρχές, μετά την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων στο Δικαστήριο από το Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικό πρωτοδικείο Σόφιας), αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν τη βρετανική ιθαγένεια στο τέκνο, σύμφωνα με τον British Nationality Act 1981, επειδή η Βρετανίδα μητέρα, έχοντας γεννηθεί στο Γιβραλτάρ από γονέα με βρετανική ιθαγένεια, δεν μπορεί να δώσει την ιθαγένεια σε τέκνο το οποίο έχει γεννηθεί εκτός της επικράτειας του Ηνωμένου Βασιλείου.

¹⁵ Βλ. σημείο 37 των παρουσών προτάσεων.

56. Η άρνηση εκδόσεως του ζητηθέντος πιστοποιητικού γεννήσεως θα μπορούσε, ωστόσο, να αποτελέσει εμπόδιο στην άσκηση του δικαιώματός της ελεύθερης κυκλοφορίας, δεδομένου ότι έχει αποκτήσει νόμιμα το καθεστώς της μητέρας του τέκνου κατά το ισπανικό δίκαιο.

57. Το πιστοποιητικό γεννήσεως απηχεί τη γονική σχέση ενός προσώπου, όπως αυτή καθορίζεται από τις αρμόδιες αρχές. Στο πλαίσιο αυτό, από την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως καθώς και τις διευκρινίσεις που παρέσχε η Βουλγαρική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση προκύπτει ότι η μεταγραφή του ισπανικού πιστοποιητικού γεννήσεως θα είχε ως πρακτική συνέπεια να προσδώσει την ιδιότητα της μητέρας στην προσφεύγουσα της κύριας δίκης και στη σύζυγό της. Αντιστρόφως, αν μία από τις δύο γυναίκες δεν εμφανίζεται σε αυτό το έγγραφο, δεν θα πρέπει να θεωρείται ως μητέρα του τέκνου κατά την έννοια του βουλγαρικού οικογενειακού δικαίου.

58. Συναφώς, είναι αλήθεια ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν ρυθμίζει, στο παρόν στάδιο εξελίξεώς του, τους κανόνες που αφορούν την προσωπική κατάσταση ενός προσώπου¹⁶ και, ειδικότερα, τη γονική σχέση του. Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι ένα εθνικό μέτρο που λαμβάνεται σε αυτόν τον τομέα δεν μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο στα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες που κατοχυρώνονται από τις Συνθήκες. Κατά πάγια νομολογία, όταν μια κατάσταση εμπίπτει στο ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής των Συνθηκών, τα κράτη μέλη πρέπει να ασκούν τις εξουσίες τους σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης¹⁷.

59. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η κατάσταση της προσφεύγουσας της κύριας δίκης, η οποία είναι υπήκοος Βουλγαρίας και κατοικεί στην Ισπανία, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και ότι μπορεί επίσης να κάνει χρήση των δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτό έναντι του κράτους μέλους καταγωγής της¹⁸. Συναφώς, θα πρέπει να υπομνησθεί ότι κάθε εθνικό μέτρο το οποίο δύναται να θίξει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας αυτής από τους υπηκόους της Ένωσης μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών¹⁹.

60. Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι τα δικαιώματα που χορηγούνται στους υπηκόους των κρατών μελών βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ περιλαμβάνουν το δικαίωμα να διάγουν ομαλή οικογενειακή ζωή τόσο στο κράτος μέλος υποδοχής όσο και στο κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοοι, όταν επιστρέφουν στο εν λόγω κράτος μέλος, έχοντας στο πλευρό τους τα μέλη της οικογένειάς τους²⁰.

61. Το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να διευκρινίσει στο πλαίσιο αυτό ότι «μέλη της οικογένειας» είναι σε κάθε περίπτωση εκείνα που αναφέρονται στο άρθρο 2 της οδηγίας 2004/38²¹. Η διάταξη αυτή αφορά ιδίως τον «σύζυγο» ενός πολίτη της Ένωσης (στο στοιχείο α') και τους «απευθείας κατιόντες» του (στο στοιχείο γ'). Η παράλειψη όμως χαρακτηρισμού ως «μέλους της

¹⁶ Αποφάσεις της 2ας Οκτωβρίου 2003, Garcia Avello (C-148/02, EU:C:2003:539, σκέψη 25), της 14ης Οκτωβρίου 2008, Grunkin και Paul (C-353/06, EU:C:2008:559, σκέψη 16), και της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 37).

¹⁷ Αποφάσεις της 2ας Οκτωβρίου 2003, Garcia Avello (C-148/02, EU:C:2003:539, σκέψεις 25 και 26), της 14ης Οκτωβρίου 2008, Grunkin και Paul (C-353/06, EU:C:2008:559, σκέψη 16), της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 32), και της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 38).

¹⁸ Αποφάσεις της 18ης Ιουλίου 2013, Prinz και Seeberger (C-523/11 και C-585/11, EU:C:2013:524, σκέψη 23), της 14ης Νοεμβρίου 2017, Lounes (C-165/16, EU:C:2017:862, σκέψη 51), και της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 31).

¹⁹ Αποφάσεις της 12ης Μαΐου 2011, Runevič-Vardyn και Wardyn (C-391/09, EU:C:2011:291, σκέψη 70), της 18ης Ιουλίου 2017, Erzberger (C-566/15, EU:C:2017:562, σκέψη 33), της 13ης Ιουνίου 2019, TopFit και Biffi (C-22/18, EU:C:2019:497, σκέψη 47), και της 10ης Οκτωβρίου 2019, Krah (C-703/17, EU:C:2019:850, σκέψη 41).

²⁰ Αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 1992, Singh (C-370/90, EU:C:1992:296, σκέψεις 21 επ.), της 14ης Νοεμβρίου 2017, Lounes (C-165/16, EU:C:2017:862, σκέψη 52), και της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 32).

²¹ Απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 33).

οικογένειας» συζύγου του ιδίου φύλου πολίτη της Ένωσης με τον οποίο ο τελευταίος έχει εγκύρως συνάψει γάμο κατά το δίκαιο ενός κράτους μέλους, με την αιτιολογία ότι το δίκαιο άλλου κράτους μέλους δεν προβλέπει αυτή τη δυνατότητα θα είχε ως αποτέλεσμα να διαφέρουν τα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, ανάλογα με τις διατάξεις του εθνικού τους δικαίου²². Για τον ίδιο λόγο, το Δικαστήριο έκρινε ότι η έννοια του «απευθείας κατιόντος» πρέπει να ερμηνεύεται ομοιόμορφα σε ολόκληρη την Ένωση²³. Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι τόσο η προσφεύγουσα της κύριας δίκης όσο και η σύζυγός της απέκτησαν εγκύρως την ιδιότητα του γονέα του τέκνου κατά το ισπανικό δίκαιο²⁴ και ότι διάγουν, άλλωστε, πραγματικό οικογενειακό βίο με τη θυγατέρα τους στην Ισπανία.

62. Ωστόσο, η μη αναγνώριση των δημιουργηθέντων στην Ισπανία συγγενικών δεσμών θα δημιουργούσε σοβαρά εμπόδια στον οικογενειακό βίο στη Βουλγαρία. Πράγματι, από την ιδιότητα του μέλους της οικογένειας εξαρτάται η άσκηση πολλών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν τόσο από το δίκαιο της Ένωσης όσο και από το εθνικό δίκαιο. Για να δώσω μερικά μόνο παραδείγματα, εκτός από την αβεβαιότητα ως προς την άσκηση του δικαιώματος διαμονής του τέκνου στη Βουλγαρία, καθώς και τα εμπόδια στην επιμέλεια και την κοινωνική ασφάλιση, η άρνηση αυτή θα είχε επίσης συνέπειες σε ζητήματα γαμικών και κληρονομικών διαφορών. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η μη αναγνώριση των δημιουργηθέντων στην Ισπανία συγγενικών δεσμών θα μπορούσε να αποτρέψει την επιστροφή της προσφεύγουσας της κύριας δίκης στο κράτος μέλος καταγωγής της.

63. Βεβαίως, όπως αναφέρεται στο σημείο 34 ανωτέρω, ακόμη και αν δεν είναι η βιολογική μητέρα του τέκνου, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης θα μπορούσε να αναγνωρίσει τη μητρότητά της κατά το άρθρο 64 του κώδικα οικογενειακού δικαίου. Ωστόσο, η αναγνώριση της μητρότητας συνεπάγεται αναγκαστικά τον αποκλεισμό της αναγνώρισεως μιας άλλης γυναίκας, και ειδικότερα της συζύγου της, ως μητέρας²⁵.

64. Επομένως, αυτό θα εμπόδιζε την προσφεύγουσα της κύριας δίκης να συνεχίσει, σε περίπτωση επιστροφής της στη Βουλγαρία, τον οικογενειακό της βίο που διήγε στην Ισπανία. Συγκεκριμένα, θα έπρεπε να αναλάβει όλα τα γονικά καθήκοντα που συνεπάγεται η απόδειξη της ιδιότητας του γονέα, όπως την εγγραφή στο σχολείο, τις αποφάσεις για ιατρικά θέματα ή οποιασδήποτε μορφής διοικητική διαδικασία για λογαριασμό του τέκνου, δεδομένου ότι η σύζυγός της δεν θα μπορούσε να δικαιολογήσει το καθεστώς της μητέρας. Επιπλέον, στο πλαίσιο αυτό, η τελευταία, η οποία έχει επίσης αποκτήσει νόμιμα το καθεστώς της μητέρας και, συνεπώς, διαθέτει το δικαίωμα επιμέλειας του τέκνου στο κράτος μέλος κατοικίας του ζεύγους, δηλαδή στην Ισπανία, θα μπορούσε να αντιταχθεί στην επιστροφή του τέκνου στη Βουλγαρία. Αυτό είναι επίσης πιθανό να αποτρέψει την προσφεύγουσα της κύριας δίκης από την επιστροφή στο κράτος μέλος καταγωγής της.

65. Αντιθέτως, η μη χορήγηση βουλγαρικής ιθαγένειας στο τέκνο δεν θα αποτελούσε από μόνη της εμπόδιο στο δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας της προσφεύγουσας της κύριας δίκης. Πράγματι, εφόσον οι δημιουργηθέντες στην Ισπανία οικογενειακοί δεσμοί γίνονται σεβαστοί και αναγνωρίζονται για τους σκοπούς εφαρμογής των κανόνων της Ένωσης για την ελεύθερη

²² Βλ. αποφάσεις της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 39).

²³ Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2019, SM (Παιδί που τελεί υπό το αλγερινό σύστημα kafala) (C-129/18, EU:C:2019:248, σκέψη 50).

²⁴ Εκκινώ από την παραδοχή, που επιβεβαιώθηκε από την Ισπανική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι ο προσδιορισμός της γονικής σχέσεως συνδέεται, σύμφωνα με το ισπανικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, με τον τόπο συνήθους διαμονής του τέκνου, δηλαδή με το ισπανικό δίκαιο που προβλέπει τη γονική σχέση της συζύγου της βιολογικής μητέρας ενός τέκνου. Σε αντίθεση με την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψεις 62 και 63), εν προκειμένω δεν αμφισβητείται η νομιμότητα του καθεστώτος που αποκτήθηκε σε άλλο κράτος μέλος.

²⁵ Βλ. σημείο 34 των παρούσων προτάσεων.

κυκλοφορία²⁶, το γεγονός και μόνον ότι το τέκνο μιας γυναίκας πολίτη της Ένωσης δεν αποκτά την ιθαγένεια κράτους μέλους λόγω των δεσμών αυτών δεν εμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία της εν λόγω γυναίκας-πολίτη της Ένωσης. Όπως προαναφέρθηκε, τα κράτη μέλη παραμένουν καταρχήν ελεύθερα να καθορίζουν τους όρους κτήσεως και απώλειας της ιθαγένειας²⁷. Δεν υποχρεούνται δυνάμει του δικαίου της Ένωσης να χορηγούν την ιθαγένειά τους στους απευθείας κατιόντες των πολιτών τους. Αυτό συνάγεται από την ίδια την ύπαρξη της οδηγίας 2004/38, η οποία έχει ειδικώς ως σκοπό να διασφαλίσει την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης μαζί με τα μέλη των οικογενειών τους, συμπεριλαμβανομένων των απευθείας κατιόντων τους, οι οποίοι είναι *υπήκοοι τρίτων κρατών*.

γ) Ενδιάμεσο συμπέρασμα

66. Σε περίπτωση που το τέκνο δεν έχει βουλγαρική ιθαγένεια, δεν μπορεί να κάνει χρήση των δικαιωμάτων που προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/38 ή εκείνων που προβλέπονται στα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ. Οι τελευταίες αυτές διατάξεις, επίσης, δεν του παρέχουν το δικαίωμα να διεκδικήσει τη χορήγηση της βουλγαρικής ιθαγένειας.

67. Ωστόσο, κατά την ίδια εκδοχή, η άρνηση των βουλγαρικών αρχών να εκδώσουν βουλγαρικό πιστοποιητικό γεννήσεως, το οποίο να ορίζει, όπως το πιστοποιητικό που εξέδωσαν οι ισπανικές αρχές, την προσφεύγουσα της κύριας δίκης και τη σύζυγό της ως γονείς του τέκνου, συνιστά εμπόδιο στην άσκηση του προβλεπόμενου στο άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, δικαιώματος της προσφεύγουσας της κύριας δίκης.

2. Επί της δικαιολογήσεως του εμποδίου στην άσκηση του δικαιώματος στην ελεύθερη κυκλοφορία της προσφεύγουσας της κύριας δίκης

68. Κατά πάγια νομολογία, ένα εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει αντικειμενικών λόγων και εφόσον είναι ανάλογο προς θεμιτώς επιδιωκόμενο από το εθνικό δίκαιο σκοπό²⁸.

69. Εν προκειμένω, οι βουλγαρικές αρχές υποστηρίζουν ότι η καταχώριση σε πιστοποιητικό γεννήσεως εγγάμου ομόφυλου ζεύγους ως γονέων ενός τέκνου θα προσέβαλλε την εθνική ταυτότητα της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ. Ως εκ τούτου, είναι αναγκαίο, καταρχάς, να εξεταστεί αν η Δημοκρατία της Βουλγαρίας μπορεί να επικαλεστεί, στο πλαίσιο αυτό, προσβολή της εθνικής της ταυτότητας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ (βλ. κατωτέρω, υπό α'). Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, πρέπει στη συνέχεια να εξεταστούν οι έννομες συνέπειες μιας τέτοιας επικλήσεως, ιδίως όσον αφορά την ένταση του ελέγχου που ασκεί το Δικαστήριο (βλ. κατωτέρω, υπό β'), προτού εξεταστεί, τέλος, η υπό κρίση υπόθεση (βλ. κατωτέρω, υπό γ').

²⁶ Βλ., συναφώς, ιδίως τα σημεία 102 επ. των παρουσών προτάσεων.

²⁷ Βλ. σημείο 50 των παρουσών προτάσεων.

²⁸ Αποφάσεις της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψη 81), της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 48), και της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 41).

α) Σχετικά με την έννοια της «εθνικής ταυτότητας» κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ

70. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, η Ένωση σέβεται την εθνική ταυτότητα που είναι συμφυής με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική δομή των κρατών μελών. Ο περιορισμός αυτός σε σχέση με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική δομή καταδεικνύει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ δεν αναφέρεται απλώς στις αντιλήψεις των κρατών μελών για το συνταγματικό δίκαιο, αλλά εισάγει μια αυτόνομη έννοια του δικαίου της Ένωσης, η ερμηνεία της οποίας εναπόκειται στο Δικαστήριο. Ωστόσο, το ακριβές περιεχόμενο αυτής της έννοιας ενδέχεται να διαφέρει από το ένα κράτος μέλος στο άλλο και, από τη φύση της, η έννοια αυτή δεν μπορεί να προσδιοριστεί χωρίς να ληφθούν υπόψη οι αντιλήψεις των κρατών μελών για την εθνική τους ταυτότητα.

71. Συναφώς, η υποχρέωση της Ένωσης να σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών μπορεί πράγματι να νοηθεί ως υποχρέωση σεβασμού του πλουραλισμού των αντιλήψεων και, συνεπώς, των διαφορών που χαρακτηρίζουν κάθε κράτος μέλος²⁹. Την εθνική ταυτότητα εγγυάται η επιγραμματική φράση της Ένωσης, όπως κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά στο άρθρο I-8 του σχεδίου Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης (στο εξής: Συνταγματική Συνθήκη)³⁰, ήτοι «Ενωμένη στην πολυμορφία».

72. Για τον λόγο αυτόν, η έννοια της εθνικής ταυτότητας δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αφηρημένης ερμηνείας σε επίπεδο Ένωσης.

73. Οι διευκρινίσεις που παρέχονται από το αιτούν δικαστήριο και το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος³¹, το οποίο έχει εν προκειμένω ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως³², αποτελούν την αφετηρία για την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ. Ωστόσο, το περιθώριο αυτό έχει ως όριο την υποχρέωση καλόπιστης συνεργασίας που προβλέπεται στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου³³. Εξάλλου, μπορεί να προστατευθεί βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ μόνο η αντίληψη της εθνικής ταυτότητας που είναι σύμφωνη με τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης οι οποίες κατοχυρώνονται ιδίως στο άρθρο 2 ΣΕΕ³⁴.

74. Στην προκειμένη περίπτωση, κατά το αιτούν δικαστήριο, η προσβολή της βουλγαρικής εθνικής ταυτότητας έγκειται στο γεγονός ότι το ζητηθέν πιστοποιητικό γεννήσεως αποκλίνει από την παραδοσιακή έννοια της οικογένειας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 46, παράγραφος 1, του Συντάγματος της Βουλγαρίας, η οποία αποτελεί, από νομική άποψη, τη βάση του οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου και μία από τις θεμελιώδεις αξίες της βουλγαρικής κοινωνίας. Η αντίληψη αυτή σημαίνει κατ' ανάγκη ότι μπορεί να υπάρξει μία μόνο μητέρα (και ένας μόνο πατέρας) για κάθε τέκνο.

75. Επί του παρόντος, δεν υφίσταται ομοφωνία εντός της Ένωσης, σχετικά με τις προϋποθέσεις προσβάσεως στους θεμελιώδεις θεσμούς του οικογενειακού δικαίου. Οι εθνικοί κανόνες που διέπουν τον γάμο (ή το διαζύγιο) και τη γονική σχέση (ή ακόμα και την τεκνοποίηση) καθορίζουν

²⁹ Πρβλ. αποφάσεις της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψεις 91 και 92), και της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 73).

³⁰ ΕΕ 2004, C 310, σ. 1.

³¹ Βλ. απόφαση της 17ης Ιουλίου 2014, Torresi (C-58/13 και C-59/13, EU:C:2014:2088, σκέψη 58).

³² Βλ., όσον αφορά τον ορισμό της δημόσιας τάξεως, αποφάσεις της 4ης Δεκεμβρίου 1974, van Duyn (41/74, EU:C:1974:133, σκέψη 18), της 14ης Οκτωβρίου 2004, Omega (C-36/02, EU:C:2004:614, σκέψη 31), της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψη 87), και της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 68).

³³ Βλ., συναφώς, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Wathelet στην υπόθεση Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:2, σημείο 40).

³⁴ Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Cruz Villalón στην υπόθεση Gauweiler κ.λπ. (C-62/14, EU:C:2015:7, σημείο 61) και την απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψη 89).

τους οικογενειακούς δεσμούς που αποτελούν το κατεξοχήν αντικείμενο του οικογενειακού δικαίου. Όσον αφορά, για παράδειγμα, το διαζύγιο, παρατηρήθηκαν ανυπέρβλητες εννοιολογικές αποκλίσεις κατά την κατάρτιση κανονισμού σχετικά με το δίκαιο που εφαρμόζεται σε σχέση με τον θεσμό αυτό, με αποτέλεσμα την αποτυχία της νομοθετικής πρωτοβουλίας της Επιτροπής και, αντ' αυτής, την προσφυγή σε ενισχυμένη συνεργασία³⁵. Όσον αφορά τον γάμο, μόνο δεκατρία από τα 27 κράτη μέλη της Ένωσης έχουν, επί του παρόντος, προβλέψει τον θεσμό αυτό για ομόφυλα ζευγάρια³⁶. Εξάλλου, από αυτά τα δεκατρία κράτη μέλη, μόνον ένα μέρος αυτών προβλέπει την «αυτόματη» δημιουργία γονικής σχέσεως με τη σύζυγο της βιολογικής μητέρας ενός τέκνου³⁷. Λόγω των διαφορών αυτών, ο κανονισμός 2016/1191 για την απλούστευση των απαιτήσεων για την υποβολή ορισμένων δημόσιων εγγράφων που πιστοποιούν, μεταξύ άλλων, τη γέννηση, τον γάμο, το διαζύγιο και τη γονική σχέση επαναλαμβάνει ότι δεν μεταβάλλει ούτε το ουσιαστικό δίκαιο στον τομέα αυτόν ούτε τις υποχρεώσεις αναγνώρισης των εννόμων αποτελεσμάτων σχετικά με ένα τέτοιο έγγραφο³⁸.

76. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει ήδη αναγνωρίσει σιωπηρά ότι οι κανόνες που διέπουν τον γάμο αποτελούν τμήμα της εθνικής ταυτότητας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ³⁹.

77. Ο λόγος είναι ότι το οικογενειακό δίκαιο είναι ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο νομικό πεδίο που χαρακτηρίζεται από πληθώρα αντιλήψεων και αξιών στο επίπεδο των κρατών μελών και των κοινωνιών τους. Το οικογενειακό δίκαιο –είτε βασίζεται σε παραδοσιακές είτε σε πιο «σύγχρονες» αξίες– απηχεί την αντίληψη που έχει κάθε κράτος για την πολιτική και κοινωνική ταυτότητά του. Μπορεί να βασίζεται σε θρησκευτικές ιδέες ή να σηματοδοτεί την αποκήρυξη των ιδεών αυτών από το ενδιαφερόμενο κράτος. Ωστόσο, υπό το πρίσμα αυτό, αποτελεί εν πάση περιπτώσει έκφραση της εθνικής ταυτότητας που είναι συμφυής με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική τους δομή.

78. Επιπλέον, οι κανόνες που καθορίζουν τους οικογενειακούς δεσμούς είναι υψίστης σημασίας για τη λειτουργία του κράτους εν γένει⁴⁰. Οι γονικές σχέσεις ενός ατόμου καθορίζουν, όταν ένα κράτος εφαρμόζει το *ius sanguinis*, την ιθαγένεια και επομένως τη σύνδεση του ατόμου με συγκεκριμένο κράτος.

79. Ο ορισμός, με τη νομική έννοια, της οικογένειας ή ενός από τα μέλη της επηρεάζει τις θεμελιώδεις κοινωνικές δομές. Συνεπώς, ο ορισμός αυτός μπορεί να εμπίπτει στην εθνική ταυτότητα κράτους μέλους κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ.

³⁵ Βλ. αιτιολογική σκέψη 5 του κανονισμού (ΕΕ) 1259/2010 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2010, για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό (ΕΕ 2010, L 343, σ. 10).

³⁶ Συγκεκριμένα, το Βασίλειο του Βελγίου, το Βασίλειο της Δανίας, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, η Ιρλανδία, το Βασίλειο της Ισπανίας, η Γαλλική Δημοκρατία, το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου, η Δημοκρατία της Μάλτας, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, η Δημοκρατία της Αυστρίας, η Πορτογαλική Δημοκρατία, η Δημοκρατία της Φινλανδίας και το Βασίλειο της Σουηδίας.

³⁷ Αυτά είναι, σύμφωνα με την έρευνά μου, το Βασίλειο του Βελγίου, το Βασίλειο της Δανίας, το Βασίλειο της Ισπανίας, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, η Δημοκρατία της Αυστρίας, η Δημοκρατία της Φινλανδίας και το Βασίλειο της Σουηδίας. Ωστόσο, στις περισσότερες από τις εν λόγω χώρες, η δυνατότητα αυτή επιτρέπεται μόνο στην περίπτωση της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, στην οποία έχει συναίνεση η σύζυγος της βιολογικής μητέρας.

³⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, τις αιτιολογικές σκέψεις 7 και 18, και το άρθρο 2, παράγραφος 4, του κανονισμού 2016/1191.

³⁹ Απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψεις 42 και 43).

⁴⁰ Το Bundesverfassungsgericht (Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, Γερμανία) έκρινε, με την απόφαση Lissabon, ότι το οικογενειακό δίκαιο αποτελεί μέρος των ιδιαίτερα ευαίσθητων τομέων για την ικανότητα δημοκρατικής αυτοδιαθέσεως ενός συνταγματικού κράτους, από την οποία προκύπτει ότι η δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να περιορίζεται στο ελάχιστο αναγκαίο μέτρο για τον συντονισμό των διασυνοριακών καταστάσεων, βλ. απόφαση της 30ής Ιουνίου 2009, Lissabon (DE:BVerfG:2009:es20090630.2bve000208, σκέψεις 251 και 252).

β) Σχετικά με τις έννομες συνέπειες της επικλήσεως της εθνικής ταυτότητας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ

80. Αφού διαπιστώθηκε ότι ο ορισμός των οικογενειακών δεσμών μπορεί να αποτελεί μέρος της εθνικής ταυτότητας των κρατών μελών, είναι αναγκαίο να εξεταστεί ποιες είναι οι συνέπειες που συνάγονται από το συμπέρασμα αυτό όσον αφορά τη δυνατότητα δικαιολόγησής της αρνήσεως, εκ μέρους των αρχών ενός κράτους μέλους, να αναγνωρίσουν τον ορισμό των οικογενειακών δεσμών στον οποίο προέβη άλλο κράτος μέλος. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, μεταξύ άλλων, από το Δικαστήριο, με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημά του, να διευκρινιστεί αν η επίκληση της εθνικής ταυτότητας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ απαιτεί στάθμιση με άλλα συμφέροντα που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως με τα θεμελιώδη δικαιώματα που εγγυάται ο Χάρτης.

81. Για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει πρώτα να εξεταστεί η φύση και η λειτουργία της ρήτρας προστασίας της εθνικής ταυτότητας (βλ. κατωτέρω, υπό 1), προκειμένου, στη συνέχεια, να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με τα έννομα αποτελέσματα της επικλήσεώς της (βλ. κατωτέρω, υπό 2).

1) Σχετικά με τη φύση και τη λειτουργία της ρήτρας προστασίας της εθνικής ταυτότητας

82. Σε αντίθεση με όσα φαίνεται να συνάγονται από τη νομολογία του Δικαστηρίου, εκ πρώτης όψεως, μέχρι σήμερα⁴¹, η εθνική ταυτότητα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ δεν είναι απλώς ένας θεμιτός σκοπός, μεταξύ άλλων, που μπορεί να ληφθεί υπόψη κατά την εξέταση μιας ενδεχόμενης δικαιολόγησής περιορισμού του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας.

83. Πράγματι, από την ανάγνωση της διατάξεως αυτής στο πλαίσιο του άρθρου 4 και των άλλων διατάξεων του τίτλου I της ΣΕΕ προκύπτει ότι η έννοια αυτή έχει επίσης μια κάθετη διάσταση, δηλαδή οι Συνθήκες της αναθέτουν ρόλο στην οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών.

84. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι ένας από τους κύριους σκοπούς της Συνθήκης της Λισσαβόνας ήταν η σαφέστερη οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών. Στο πλαίσιο αυτό, η Συνταγματική Συνθήκη σηματοδότησε τη μετάβαση από τη ρήτρα προστασίας της εθνικής ταυτότητας σε μια αντιτάξιμη αρχή σχετικά με την κατανομή των αρμοδιοτήτων. Αυτό ήταν ήδη εμφανές στον τίτλο του άρθρου 1-5 της Συνταγματικής Συνθήκης, στον οποίο βασίζεται το σημερινό άρθρο 4 ΣΕΕ, που είχε ως εξής: «Σχέσεις μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών». Για λόγους συγκρίσεως, η διάταξη για την εθνική ταυτότητα, η οποία θεσπίστηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, περιλαμβανόταν πρώτα στο άρθρο ΣΤ, παράγραφος 1, ΣΕΕ⁴² και στη συνέχεια στο άρθρο 6, παράγραφος 3, ΣΕΕ σχετικά με τις αξίες και τις αρχές της Ένωσης⁴³.

⁴¹ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψεις 83 και 84), της 12ης Μαΐου 2011, Runevič-Vardyn και Wardyn (C-391/09, EU:C:2011:291, σκέψεις 86 και 87), της 16ης Απριλίου 2013, Las (C-202/11, EU:C:2013:239, σκέψεις 26 και 27), της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolfersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 65), και της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψεις 43 επ.).

⁴² Βλ. ενοποιημένη απόδοση (ΕΕ 1992, C 224, σ. 1).

⁴³ Βλ. ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης της Νίκαιας (ΕΕ 2002, C 325, σ. 1).

85. Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από τις άλλες δύο παραγράφους του ισχύοντος άρθρου 4 ΣΕΕ: στη ρήτρα για την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία έχει ήδη συσχετισθεί με τη διαφύλαξη της εθνικής ταυτότητας στο άρθρο I-5, παράγραφος 2, της Συνταγματικής Συνθήκης, προστίθεται τώρα το άρθρο 4, παράγραφος 1, ΣΕΕ. Αυτό προβλέπει την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, συνδέοντας έτσι σαφώς τη διάταξη αυτή με την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών της. Ομοίως, το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, το οποίο αναφέρει ενδεικτικώς, όπως το πρότυπό της στη Συνταγματική Συνθήκη, διάφορους τομείς που ενδέχεται να εμπίπτουν στην εθνική ταυτότητα, όπως η εθνική ασφάλεια, περιέχει πλέον την πρόσθετη διευκρίνιση ότι αυτή «παραμένει στην ευθύνη κάθε κράτους μέλους».

86. Η εξέλιξη αυτή καταδεικνύει ότι η εθνική ταυτότητα, όπως ορίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, έχει ως σκοπό να περιορίζει την επήρεια του δικαίου της Ένωσης σε τομείς που θεωρούνται ουσιώδεις για τα κράτη μέλη και δεν συνιστά μόνον αξία της Ένωσης που πρέπει να αποτελεί αντικείμενο σταθμίσεως με άλλα συμφέροντα της ίδιας βαθμίδας.

87. Αυτό συμβαδίζει με τον σκοπό της εθνικής ταυτότητας να μη θίξει, όσον αφορά τις θεμελιώδεις πολιτικές και συνταγματικές δομές, τις ιδιαίτερες προσεγγίσεις που χαρακτηρίζουν κάθε κράτος μέλος⁴⁴.

88. Μόνο μια τέτοια λειτουργία της ρήτρας προστασίας της εθνικής ταυτότητας μπορεί εξάλλου να εξηγήσει τον λόγο για τον οποίο η διάταξη του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ έχει περισσότερο περιοριστική διατύπωση σε σύγκριση με την προηγούμενη διάταξη της Συνθήκης του Μάαστριχτ⁴⁵, καθώς περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της εθνικής ταυτότητας στη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική δομή. Πράγματι, εάν η εθνική ταυτότητα αποτελούσε μόνον ένα συμφέρον, μεταξύ άλλων, το οποίο θα μπορούσε να προβληθεί για να δικαιολογηθεί παρέκκλιση από το δίκαιο της Ένωσης, ο περιορισμός αυτός δεν θα είχε νόημα και θα ήταν επίσης αντίθετος με τη νομολογία του Δικαστηρίου. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, κάθε θεμιτό συμφέρον μπορεί, κατά κανόνα, να προβάλλεται για να δικαιολογηθεί ο περιορισμός των δικαιωμάτων που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης και όχι μόνον ένα συμφέρον συμφυές με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική δομή των κρατών μελών⁴⁶.

2) Σχετικά με την ένταση του ελέγχου που ασκεί το Δικαστήριο

89. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου μπορεί να συναχθεί ότι η ένταση του ελέγχου των εθνικών μέτρων που περιορίζουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες εξαρτάται, γενικά, από τον βαθμό εναρμόνισης του οικείου ζητήματος. Πράγματι, όταν ένα ζήτημα δεν υπόκειται (ακόμη) σε εναρμόνιση σε επίπεδο Ένωσης ή εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, το Δικαστήριο παρέχει ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως στα κράτη μέλη⁴⁷.

90. Εάν, κατά συνέπεια, η υποχρέωση σεβασμού της εθνικής ταυτότητας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ αποσκοπεί στη διατήρηση της θεμελιώδους πολιτικής και συνταγματικής δομής κάθε κράτους μέλους και, ως εκ τούτου, θέτει το όριο της ενοποιητικής δράσεως της Ένωσης, αυτό έχει ως συνέπεια ότι το Δικαστήριο ασκεί περιορισμένο έλεγχο επί

⁴⁴ Βλ. συναφώς σημείο 71 των παρουσών προτάσεων.

⁴⁵ Η οποία απλώς προέβλεπε ότι «[η] Ένωση σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών της».

⁴⁶ Βλ. αποφάσεις της 20ής Φεβρουαρίου 1979, Rewe-Zentral (120/78, EU:C:1979:42, σκέψη 14), της 14ης Δεκεμβρίου 2004, Επιτροπή κατά Γερμανίας (C-463/01, EU:C:2004:797, σκέψη 75), και της 10ης Οκτωβρίου 2019, Kraih (C-703/17, EU:C:2019:850, σκέψη 55).

⁴⁷ Βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 1997, Επιτροπή κατά Γαλλίας (C-265/95, EU:C:1997:595, σκέψεις 33 και 34), της 11ης Σεπτεμβρίου 2008, Επιτροπή κατά Γερμανίας (C-141/07, EU:C:2008:492, σκέψη 46), και της 8ης Σεπτεμβρίου 2009, Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International (C-42/07, EU:C:2009:519, σκέψη 69).

των μέτρων που λαμβάνει κάθε κράτος μέλος με σκοπό τη διαφύλαξη της εθνικής του ταυτότητας. Από την άλλη πλευρά, ένας έλεγχος αναλογικότητας των μέτρων αυτών θα υποβάθμιζε την εθνική ταυτότητα σε έναν απλώς θεμιτό σκοπό⁴⁸.

91. Τούτο εξηγεί το γεγονός ότι όλοι οι συμμετέχοντες στη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, εξαιρουμένων, ωστόσο, της Ισπανικής Κυβερνήσεως και της προσφεύγουσας της κύριας δίκης, υποστήριξαν ότι η Δημοκρατία της Βουλγαρίας δεν ήταν υποχρεωμένη να αναγνωρίσει τη γονική σχέση, όπως καθορίστηκε στο ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως για τους σκοπούς εφαρμογής του βουλγαρικού οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, δεδομένου ότι ο προσδιορισμός της γονικής σχέσεως, κατά την έννοια του οικογενειακού δικαίου εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών. Ως εκ τούτου, οι εν λόγω συμμετέχοντες θεώρησαν, τουλάχιστον σιωπηρά, ότι η αρμοδιότητα αυτή δεν μπορεί να αμφισβητηθεί για λόγους που αφορούν το δικαίωμα της προσφεύγουσας της κύριας δίκης και της θυγατέρας της στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής τους ζωής σύμφωνα με το άρθρο 7 του Χάρτη ή το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 24, παράγραφος 2, αυτού.

92. Αυτός ο περιορισμένος έλεγχος δεν θα πρέπει, ωστόσο, να πραγματοποιείται σε κάθε έκφραση της εθνικής ταυτότητας, αλλά μόνο στη θεμελιώδη έκφραση της εθνικής ταυτότητας, προκειμένου η εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ να μην αντιβαίνει στην αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης⁴⁹.

93. Στις υποθέσεις στις οποίες τέθηκε το ζήτημα της προστασίας της εθνικής ταυτότητας μέχρι σήμερα, δεν αμφισβητήθηκε η θεμελιώδης έκφραση της αντιλήψεως την οποία το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος σκόπευε να προστατεύσει ως εθνική του ταυτότητα. Οι περισσότερες από αυτές τις υποθέσεις αφορούσαν περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης ως αποτέλεσμα της αρνήσεως αναγνώρισεως του ονόματος που είχαν σε άλλο κράτος μέλος. Το Δικαστήριο έχει, βεβαίως, κρίνει ότι η κατάργηση των τίτλων ευγενείας, η προστασία της επίσημης εθνικής γλώσσας ή η δημοκρατική μορφή του κράτους, τα οποία προβλήθηκαν, αντιστοίχως, προς δικαιολόγηση της αρνήσεως αυτής, ενδέχεται να ανήκουν στην εθνική ταυτότητα κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ⁵⁰. Πρέπει να επισημανθεί, ωστόσο, ότι η υποχρέωση μεταγραφής ή αναγνώρισεως ενός ονόματος δεν άπτεται εν γένει της ουσίας των σκοπών αυτών. Για τον λόγο αυτόν, το Δικαστήριο εξέτασε τη δικαιολόγηση που προέβαλε το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος ως θεμιτό σκοπό ικανό να δικαιολογήσει τον περιορισμό⁵¹.

94. Για να γίνει αντιληπτή αυτή η διάκριση, πρέπει να επισημανθεί ότι η υποχρέωση αναγνώρισεως ενός τίτλου ή ενός στοιχείου δηλούντος τίτλο ευγενείας, ως συνθετικού ονόματος –επίμαχου στις υποθέσεις Sayn-Wittgenstein και Bogendorff von Wolfersdorff– δεν θέτει υπό αμφισβήτηση την κατάργηση των τίτλων ευγενείας ή τη δημοκρατική μορφή του κράτους, καθόσον από αυτή δεν προκύπτει κανένα προνόμιο. Ομοίως, στην υπόθεση Coman, το Δικαστήριο έκρινε ότι η υποχρέωση αναγνώρισεως των γάμων μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου, που έχουν συναφθεί σε άλλο κράτος μέλος σύμφωνα με το δίκαιο του εν λόγω κράτους μέλους, αποκλειστικά για τον σκοπό χορηγήσεως παράγωγου δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτου κράτους, δεν θίγει τον θεσμό του γάμου, ο οποίος εμπίπτει στην αποκλειστική

⁴⁸ Βλ., συναφώς, ιδίως τα σημεία 86 και 88 των παρουσών προτάσεων.

⁴⁹ Βλ., ιδίως, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1970, Internationale Handelsgesellschaft (11/70, EU:C:1970:114, σκέψη 3).

⁵⁰ Βλ. αποφάσεις της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψεις 83, 88 και 92), της 12ης Μαΐου 2011, Runevič-Vardyn και Wardyn (C-391/09, EU:C:2011:291, σκέψεις 86 και 87), και της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolfersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 73).

⁵¹ Βλ., συναφώς, σημείο 82 των παρουσών προτάσεων καθώς και τη νομολογία που παρατίθεται στην υποσημείωση 41 των παρουσών προτάσεων.

αρμοδιότητα των κρατών μελών. Ο λόγος είναι ότι η αναγνώριση ενός τέτοιου γάμου με αποκλειστικό σκοπό τη χορήγηση δικαιώματος διαμονής δεν σημαίνει ότι το εν λόγω κράτος μέλος θα πρέπει να προβλέπει το θεσμό του γάμου μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου στο εθνικό του δίκαιο. Ως εκ τούτου, μια τέτοια υποχρέωση αναγνώρισεως με αποκλειστικό σκοπό την άσκηση των δικαιωμάτων που αντλούν οι πολίτες της Ένωσης από το δίκαιο της Ένωσης δεν παραβλέπει την εθνική ταυτότητα του οικείου κράτους μέλους⁵².

95. Διαφορετικό είναι το ζήτημα όταν η ζητηθείσα βάσει του δικαίου της Ένωσης πράξη είναι πράγματι ικανή να αλλοιώσει τον οικείο θεσμό ή τη σχετική με αυτόν εθνική αντίληψη, θίγοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών στον οικείο τομέα. Αυτό συμβαίνει ιδίως όταν αμφισβητούνται οι κανόνες που αποτελούν το ίδιο το αντικείμενο της αντίληψεως την οποία το κράτος μέλος επιδιώκει να προστατεύσει ως εθνική του ταυτότητα.

96. Όσον αφορά μια τέτοια θεμελιώδη έκφραση της εθνικής ταυτότητας, είναι επομένως απαραίτητος ο περιορισμός της εντάσεως του ελέγχου, προκειμένου να διαφυλαχθούν οι ουσιαστικές αρμοδιότητες που επιφυλάσσονται στα κράτη μέλη εντός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης⁵³.

97. Η αναγκαιότητα αυτή αναδεικνύεται κάλλιστα στην υπό κρίση υπόθεση.

98. Λόγω της ελλείψεως αρμοδιότητας της Ένωσης στον τομέα αυτό, το εθνικό οικογενειακό δίκαιο δεν υπόκειται κατ' αρχήν σε έλεγχο βάσει του Χάρτη, δεδομένου ότι τα κράτη μέλη δεν εφαρμόζουν στον τομέα αυτό το δίκαιο της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη. Δεδομένου του ιδιαίτερα ευαίσθητου χαρακτήρα και της θεμελιώδους σημασίας του, ο εν λόγω τομέας ενδέχεται ακόμη και να εμπίπτει στην εθνική ταυτότητα κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι το δίκαιο της Ένωσης σέβεται τις διαφορές ως προς τις αξίες και τις αντιλήψεις⁵⁴.

99. Ωστόσο, μόλις ανακύπτει διασυνοριακό στοιχείο σε μια οικογενειακή σχέση, οποιαδήποτε εθνική διάταξη στο πεδίο του οικογενειακού δικαίου μπορεί να συνιστά περιορισμό έναντι του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ αποκλειστικώς για τον λόγο ότι διαφέρει από τους κανόνες άλλου κράτους μέλους⁵⁵. Εάν, κατά την εξέταση της δικαιολογήσεως του περιορισμού αυτού, το Δικαστήριο προέβαινε κάθε φορά σε εξαντλητικό έλεγχο της εθνικής νομοθεσίας υπό το πρίσμα του Χάρτη και ιδίως των διατάξεών του σχετικά με τις οικογενειακές σχέσεις –όπως τα άρθρα 7 και 24– αυτό θα σήμαινε ότι το σύνολο του εθνικού οικογενειακού δικαίου, συμπεριλαμβανομένης της θεμελιώδους εκφράσεως των διαφορών που σέβεται η Ένωση δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, θα έπρεπε να συμμορφώνεται με μια ομοιόμορφη έννοια οικογενειακής πολιτικής στην οποία θα κατέληγε το Δικαστήριο κατά την ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων.

100. Μια τέτοια ερμηνεία θα ήταν εξάλλου αντίθετη προς το άρθρο 51, παράγραφος 2, του Χάρτη, σύμφωνα με το οποίο ο Χάρτης δεν διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης πέραν των αρμοδιοτήτων της Ένωσης.

⁵² Απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψεις 45 και 46).

⁵³ Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Poiares Maduro στην υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2009:588, σημεία 24 και 25).

⁵⁴ Βλ. σημεία 70 και 79 των παρουσών προτάσεων.

⁵⁵ Δεδομένου ότι, όπως έχει επισημανθεί με τις παρούσες προτάσεις, όταν ο οικογενειακός βίος έχει αναπτυχθεί ή παγιωθεί στο κράτος μέλος υποδοχής, το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της Ένωσης συνεπάγεται, βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου, ότι τα μέλη της οικογένειας μπορούν να συνεχίσουν αυτόν τον οικογενειακό βίο κατά την επιστροφή τους στο κράτος μέλος καταγωγής, βλ. αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 1992, Singh (C-370/90, EU:C:1992:296, σκέψεις 21 και 23), της 14ης Νοεμβρίου 2017, Lounes (C-165/16, EU:C:2017:862, σκέψη 52), και της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 32).

γ) Η εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση

101. Από τα προεκτεθέντα συνάγεται ότι, όταν αμφισβητείται η θεμελιώδης έκφραση της εθνικής ταυτότητας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, το Δικαστήριο πρέπει να περιορίζεται στον έλεγχο των ορίων της επικλήσεως της αρχής αυτής και ιδίως του σεβασμού των αξιών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ⁵⁶. Ως εκ τούτου, είναι σκόπιμο να εξεταστεί αν αυτό συμβαίνει στην παρούσα υπόθεση.

1) Επί του αν επηρεάζεται η θεμελιώδης έκφραση της εθνικής ταυτότητας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ

102. Πρέπει να υπομνησθεί ότι το εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία της προσφεύγουσας της κύριας δίκης οφείλεται στη μη αναγνώριση των δημιουργηθέντων στην Ισπανία οικογενειακών δεσμών της⁵⁷.

ι) Επί της αναγνώρισεως της γονικής σχέσεως προς τον σκοπό της εκδόσεως πιστοποιητικού γεννήσεως

103. Συναφώς, αφενός, όσον αφορά την έκδοση πιστοποιητικού γεννήσεως, όπως ζητήθηκε εν προκειμένω, δηλαδή με αναγραφή της προσφεύγουσας της κύριας δίκης και της συζύγου της ως μητέρων του τέκνου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η αναγραφή της προσφεύγουσας της κύριας δίκης ως μητέρας σε μια τέτοια πράξη συνεπάγεται αναγκαίως την αναγνώριση των έννομων αποτελεσμάτων του γάμου για τους σκοπούς του καθορισμού της γονικής σχέσεως. Πράγματι, υπό την εκδοχή που εξετάζεται στο παρόν τμήμα, δηλαδή ότι η προσφεύγουσα της κύριας δίκης δεν είναι η βιολογική μητέρα του τέκνου⁵⁸, η μητρότητά της απορρέει από την ιδιότητά της ως συζύγου της βιολογικής μητέρας του τέκνου. Επιπλέον, η αναγραφή της στο πιστοποιητικό γεννήσεως δίπλα στην τελευταία θα της προσέδιδε, τουλάχιστον στην πράξη, το καθεστώς της μητέρας κατά την έννοια του βουλγαρικού οικογενειακού δικαίου⁵⁹.

104. Η υποχρέωση να γίνει δεκτή η αίτηση βάσει του δικαίου της Ένωσης θα δημιουργούσε υποχρεώσεις για τη Δημοκρατία της Βουλγαρίας στον τομέα του οικογενειακού δικαίου, δηλαδή σε έναν τομέα που εμπίπτει στην εθνική ταυτότητα των κρατών μελών, και όχι μόνο, όπως συνέβη στην υπόθεση Coman, σε έναν τομέα που διέπεται από το δίκαιο της Ένωσης, όπως το δικαίωμα διαμονής των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους. Πράγματι, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η Πολωνική Κυβέρνηση κατά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, δεν είναι δυνατόν να εκδοθεί πιστοποιητικό γεννήσεως αποκλειστικά για τους σκοπούς της ελεύθερης κυκλοφορίας κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης⁶⁰. Το πιστοποιητικό γεννήσεως είναι το επίσημο έγγραφο που, από τη φύση του, απηχεί τη γονική σχέση κατά την έννοια του οικογενειακού δικαίου.

105. Ωστόσο, οι κανόνες για τη γονική σχέση καθορίζουν τους οικογενειακούς δεσμούς που αποτελούν το ίδιο το αντικείμενο του οικογενειακού δικαίου. Αφορούν τον πυρήνα της αντιλήψεως που η Δημοκρατία της Βουλγαρίας επιδιώκει να προστατεύσει ως μέρος της εθνικής

⁵⁶ Βλ. σημείο 73 των παρουσών προτάσεων.

⁵⁷ Βλ. τα σημεία 62 έως 64, καθώς και 67 των παρουσών προτάσεων.

⁵⁸ Βλ. σημεία 37 και 55 των παρουσών προτάσεων.

⁵⁹ Βλ. επίσης σημείο 57 των παρουσών προτάσεων.

⁶⁰ Εξάλλου, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης δεν το ζητεί, δεδομένου ότι επιδιώκει ακριβώς την αναγνώριση των δημιουργηθέντων στην Ισπανία συγγενικών δεσμών.

της ταυτότητας⁶¹. Πράγματι, όπως εκτέθηκε στο σημείο 78 των παρουσών προτάσεων, ο ορισμός του τι είναι μια οικογένεια και ποια είναι τα μέλη της είναι θεμελιώδους σημασίας για το κράτος. Η δε υποχρέωση μεταγραφής του ισπανικού πιστοποιητικού γεννήσεως θα λειτουργούσε ως πρόκριμα για το ζήτημα σε ποιον πρέπει να χορηγήσει η Δημοκρατία της Βουλγαρίας την ιθαγένειά της.

106. Το άρθρο 2, παράγραφος 4, του κανονισμού 2016/1191 καθιστά σαφή, στο πλαίσιο αυτό, τη βούληση του ευρωπαϊού νομοθέτη να αποκλείσει την υποχρέωση αναγνώρισεως, ιδίως, της γονικής σχέσεως που θεμελιώνεται σε δημόσιο έγγραφο εκδοθέν από άλλο κράτος μέλος. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι η υποχρέωση αναγνώρισεως της γονικής σχέσεως για τους σκοπούς της εκδόσεως πιστοποιητικού γεννήσεως επηρεάζει τη θεμελιώδη έκφραση της εθνικής ταυτότητας της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας κατά την έννοια που περιγράφεται ανωτέρω⁶².

107. Θα μπορούσε ασφαλώς να αντιταχθεί, και όχι αβασίμως, ότι η νομική αναγνώριση άλλων μορφών οικογενειακού βίου δεν θα είχε σε καμία περίπτωση αρνητικό αντίκτυπο στην έννοια της «παραδοσιακής» οικογένειας που επιδιώκει να προστατεύσει η Δημοκρατία της Βουλγαρίας, αλλά θα την άφηνε εντελώς άθικτη. Αυτό που είναι σημαντικό, ωστόσο, είναι ότι πρόκειται για μια κανονιστικής φύσεως αξιολόγηση η οποία, υπό το πρίσμα του συστήματος κατανομής των αρμοδιοτήτων, εναπόκειται στα κράτη μέλη. Εάν το Δικαστήριο θα έπρεπε να υποκαταστήσει τα κράτη μέλη προκειμένου να εκτιμήσει την ανάγκη λήψεως μέτρου για τη διαφύλαξη της εθνικής ταυτότητας, όπως αυτή ορίζεται από το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, η έννοια ακριβώς αυτή δεν θα είχε κανένα νόημα. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει, κατά την άποψή μου, το συμπέρασμα ότι η επίκληση της ουσίας της εθνικής ταυτότητας δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ελέγχου αναλογικότητας (του οποίου αποτελεί στάδιο η ανάλυση της αναγκαιότητας ενός μέτρου σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό).

ii) Σχετικά με την αναγνώριση της γονικής σχέσεως με σκοπό την άσκηση δικαιωμάτων δυνάμει του παράγωγου δικαίου της Ένωσης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών

108. Ωστόσο, από την άλλη πλευρά, πρέπει να επισημανθεί ότι ένα μεγάλο μέρος των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία της προσφεύγουσας που περιγράφονται στο σημείο 62 των παρουσών προτάσεων μπορεί να εξαλειφθεί με την αναγνώριση των δημιουργηθέντων στην Ισπανία συγγενικών δεσμών αποκλειστικά για τους σκοπούς εφαρμογής του παράγωγου δικαίου της Ένωσης για την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών. Επομένως, η αναγνώριση της θυγατέρας της ως «απευθείας κατιούσας» κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38, καθώς και η αναγνώριση της συζύγου της ως «συζύγου» κατά την έννοια του στοιχείου α' της διατάξεως αυτής θα είχαν ως συνέπεια να επιτραπεί σ' αυτές να διαμείνουν στο έδαφος του βουλγαρικού κράτους μαζί με την προσφεύγουσα της κύριας δίκης⁶³. Ομοίως, δεδομένου ότι ο ορισμός των εννοιών αυτών στο πλαίσιο της οδηγίας 2004/38 πρέπει, επίσης, να ισχύει όσον αφορά την έννοια των «μελών της οικογένειας» του διακινούμενου εργαζομένου, όπως αυτή χρησιμοποιείται στον κανονισμό (ΕΕ) 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Ένωσης (ΕΕ 2011, L 141, σ. 1)⁶⁴, αυτό θα εξασφάλιζε επίσης ότι το τέκνο θα μπορεί να διεκδικήσει, για παράδειγμα, κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το

⁶¹ Βλ., συναφώς, σημεία 74 και 95 των παρουσών προτάσεων.

⁶² Βλ. ιδίως σημεία 92 και 95 των παρουσών προτάσεων.

⁶³ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψεις 51 και 56).

⁶⁴ Βλ. απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2016, Depesme κ.λπ. (C-401/15 έως C-403/15, EU:C:2016:955, σκέψη 51).

άρθρο 7, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού⁶⁵, τα κοινωνικά και φορολογικά πλεονεκτήματα που συνδέονται με το καθεστώς της προσφεύγουσας της κύριας δίκης ως διακινούμενης εργαζομένης, όπως ακριβώς ένα βιολογικό τέκνο.

109. Εφόσον όμως οι έννομες συνέπειες της αναγνώρισης των συγγενικών δεσμών με αποκλειστικό σκοπό την άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από πράξη του παράγωγου δικαίου, όπως την οδηγία 2004/38 ή τον κανονισμό 492/2011, περιορίζονται σε τομέα που εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Ένωσης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η υποχρέωση των κρατών μελών να εγγυώνται τα δικαιώματα των πολιτών της Ένωσης που έχουν νομίμως αποκτήσει τέτοιους συγγενικούς δεσμούς, σύμφωνα με το δίκαιο άλλου κράτους μέλους, συνιστά προσβολή των αρμοδιοτήτων των κρατών μελών στον τομέα του οικογενειακού δικαίου.

110. Επομένως, υπό τις συνθήκες αυτές, η αναγνώριση των δημιουργηθέντων στην Ισπανία συγγενικών δεσμών αποκλειστικά για τους σκοπούς εφαρμογής του παράγωγου δικαίου της Ένωσης για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων δεν επηρεάζει την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών⁶⁶.

111. Η άρνηση να αναγνωριστεί η οικογενειακή κατάσταση που δημιουργήθηκε στην Ισπανία και να θεωρηθεί, για τον σκοπό αυτό, η θυγατέρα ως «απευθείας κατιούσα» της προσφεύγουσας της κύριας δίκης και η σύζυγός της ως «σύζυγος» κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχεία α' και γ', της οδηγίας 2004/38 πρέπει, επομένως, να υποβληθεί σε έλεγχο της αναλογικότητάς της, υπό το πρίσμα του Χάρτη⁶⁷.

112. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί, εξ αρχής, ότι η έννοια της «οικογενειακής ζωής» στο άρθρο 7 του Χάρτη εξαρτάται, σύμφωνα με τον ορισμό που ανέπτυξε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΔΔΑ) στη νομολογία του σχετικά με το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), από την πραγματική διάσταση των στενών προσωπικών δεσμών⁶⁸. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 7 του Χάρτη καλύπτει τις οικογενειακές σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο σχέσεως μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου⁶⁹, ανεξάρτητα από τον νομικό τους χαρακτηρισμό σε ένα συγκεκριμένο κράτος μέλος. Επιπλέον, από τον συνδυασμό των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 24 του Χάρτη συνάγεται ότι το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου απαιτεί, γενικά, τη διατήρηση της οικογενειακής ενότητας⁷⁰.

113. Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι οι δύο γυναίκες όχι μόνον έχουν αποκτήσει εγκύρωσ το καθεστώς των γονέων σύμφωνα με την ισπανική νομοθεσία, αλλά επιπλέον διάγουν και πραγματικό οικογενειακό βίο με τη θυγατέρα τους στην Ισπανία. Όπως έχει εκτεθεί ανωτέρω⁷¹, ο

⁶⁵ Αποφάσεις της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 40), της 15ης Δεκεμβρίου 2016, Depesme κ.λπ. (C-401/15 έως C-403/15, EU:C:2016:955, σκέψη 40), και της 10ης Ιουλίου 2019, Aubriet (C-410/18, EU:C:2019:582, σκέψη 38).

⁶⁶ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψεις 45 και 46).

⁶⁷ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 47).

⁶⁸ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 12ης Ιουλίου 2001, Κ. και Τ. κατά Φινλανδίας (CE:ECHR:2001:0712JUD002570294, § 150).

⁶⁹ Απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψεις 49 και 50).

⁷⁰ Αυτό επιβεβαιώνεται από διάφορες πράξεις του παράγωγου δικαίου της Ένωσης, βλ., για παράδειγμα, την αιτιολογική σκέψη 18 της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9), η οποία προβλέπει ότι τα κράτη μέλη, «[κ]ατά την αξιολόγηση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, [...] θα πρέπει να λάβουν ιδίως υπόψη τους την αρχή της οικογενειακής ενότητας» βλ. επίσης προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Pikamäe στην υπόθεση TQ (Επιστροφή ασυνόδευτου ανηλίκου) (C-441/19, EU:C:2020:515, σημείο 65).

⁷¹ Βλ. ιδίως σημείο 62 των παρούσων προτάσεων.

οικογενειακός τους βίος θα διακυβευόταν ιδίως αν η προσφεύγουσα της κύριας δίκης δεν μπορούσε να παραμείνει στο κράτος μέλος καταγωγής της με τα μέλη της οικογενείας της υπό κανονικές συνθήκες⁷². Τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από κανονιστικές πράξεις, όπως η οδηγία 2004/38 και ο κανονισμός 492/2011, είναι αυτά ακριβώς που εγγυώνται σε έναν πολίτη της Ένωσης τη δυνατότητα να ζήσει τον οικογενειακό του βίο κατά την έννοια του άρθρου 7 του Χάρτη. Το Δικαστήριο έχει κρίνει στο πλαίσιο αυτό ότι το άρθρο 7 του Χάρτη μπορεί επίσης να θεμελιώσει «θετικές» υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη, υπό την προϋπόθεση ότι αυτές πρέπει να σέβονται την ισορροπία μεταξύ των αντικρουόμενων συμφερόντων των ενδιαφερομένων και της κοινωνίας στο σύνολό της⁷³.

114. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεδομένου ότι η υποχρέωση αναγνώρισεως των δημιουργηθέντων στην Ισπανία συγγενικών δεσμών αποκλειστικά για τους σκοπούς εφαρμογής του παράγωγου δικαίου της Ένωσης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών δεν αλλοιώνει τις περιγονικής σχέσεως ή γάμου αντιλήψεις του βουλγαρικού οικογενειακού δικαίου, ούτε εισάγει νέες αντιλήψεις στο δίκαιο αυτό, πρέπει να θεωρηθεί ότι η άρνηση αναγνώρισεως της γονικής σχέσεως του τέκνου με την προσφεύγουσα και τη σύζυγό της για τους σκοπούς αυτούς βαίνει πέραν του αναγκαίου για τη διατήρηση των σκοπών αυτών μέτρου.

115. Ως εκ τούτου, συνάγεται το συμπέρασμα ότι, αποκλειστικά για τους σκοπούς εφαρμογής του παράγωγου δικαίου της Ένωσης για την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών, η Δημοκρατία της Βουλγαρίας δεν μπορεί να αρνηθεί να αναγνωρίσει τη γονική σχέση του τέκνου με την προσφεύγουσα και τη σύζυγό της με την αιτιολογία ότι το βουλγαρικό δίκαιο δεν προβλέπει ούτε τον θεσμό του γάμου μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου ούτε τη μητρότητα της συζύγου της βιολογικής μητέρας ενός τέκνου.

2) Σχετικά με τον σεβασμό του άρθρου 2 ΣΕΕ όσον αφορά τη μη αναγνώριση της γονικής σχέσεως για τους σκοπούς της εκδόσεως πιστοποιητικού γεννήσεως

116. Απομένει να καθοριστεί αν η άρνηση αναγνώρισεως των δημιουργηθέντων στην Ισπανία συγγενικών δεσμών μεταξύ του τέκνου, αφενός, και της προσφεύγουσας της κύριας δίκης και της συζύγου της, αφετέρου, για την έκδοση πιστοποιητικού γεννήσεως είναι αντίθετη προς το άρθρο 2 ΣΕΕ. Κατά τη διάταξη αυτή, η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες.

117. Ο σεβασμός των αξιών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ αποτελεί προϋπόθεση για την προσχώρηση στην Ένωση, την οποία πρέπει να πληροί κάθε κράτος μέλος ανά πάσα στιγμή⁷⁴.

118. Ωστόσο, ο έλεγχος βάσει του άρθρου 2 ΣΕΕ, ιδίως του σεβασμού της αρχής της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεν μπορεί να εξομοιωθεί με τον έλεγχο εθνικού μέτρου υπό το πρίσμα των αντίστοιχων θεμελιωδών δικαιωμάτων του Χάρτη⁷⁵. Ο Χάρτης δεν εισάγει ένα εναρμονισμένο ελάχιστο επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα κράτη μέλη το

⁷² Πρβλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 48).

⁷³ Απόφαση της 27ης Ιουνίου 2006, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου (C-540/03, EU:C:2006:429, σκέψη 54).

⁷⁴ Πρβλ. απόφαση της 24ης Ιουνίου 2019, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18, EU:C:2019:531, σκέψη 42).

⁷⁵ Πρβλ. αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, σκέψεις 29 και 30), και της 24ης Ιουνίου 2019, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18, EU:C:2019:531, σκέψη 50).

οποίο θα ήταν πάντοτε εφαρμοστέο. Κατά το άρθρο 51, παράγραφος 2, του Χάρτη, αυτός δεν διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης πέραν των αρμοδιοτήτων της Ένωσης. Υπό τις συνθήκες αυτές, ο έλεγχος βάσει του άρθρου 2 ΣΕΕ πρέπει να περιορίζεται στον σεβασμό του ουσιαστικού περιεχομένου των εν λόγω αρχών και δικαιωμάτων⁷⁶.

119. Εφόσον όμως η εν λόγω εθνική νομοθεσία συμμορφώνεται στην πράξη με τις απαιτήσεις της ΕΣΔΑ ή ακόμη και του Χάρτη, πρέπει *a fortiori*, να θεωρηθεί ότι αυτό συμβαίνει και όσον αφορά τις απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 2 ΣΕΕ.

120. Εν προκειμένω, πρέπει να εξεταστεί, αφενός, αν η ίδια η αντίληψη που επιδιώκει να προστατεύσει η Βουλγαρία ως μέρος της εθνικής της ταυτότητας και, αφετέρου, αν το αποτέλεσμα στο οποίο καταλήγει είναι σύμφωνα με την ως άνω διάταξη.

121. Όσον αφορά, πρώτον, τον σκοπό της προστασίας της αποκαλούμενης «παραδοσιακής» οικογένειας, θα πρέπει ιδίως να εξεταστεί η συμφωνία της με το ουσιαστικό περιεχόμενο της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων, αρχής την οποία προωθεί η Ένωση δυνάμει του άρθρου 2 ΣΕΕ.

122. Η απαγόρευση, για τον σκοπό αυτό, του γάμου μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, καθώς και η αποδοχή μίας μόνο γυναίκας ως μητέρας ενός τέκνου, συνεπάγεται αναμφίβολα διαφορετική μεταχείριση μεταξύ ετεροφυλόφιλων και ομοφυλόφιλων ζευγαριών. Ωστόσο, όσον αφορά τον γάμο, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι δεν υπάρχει, προς το παρόν, συναίνεση εντός της Ένωσης ότι αυτή η διαφορετική μεταχείριση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί. Το Δικαστήριο κρίνει, μέχρι σήμερα, με πάγια νομολογία του, ότι τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να προβλέπουν τον θεσμό του γάμου μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου στο εθνικό τους δίκαιο⁷⁷. Αφετέρου, όσον αφορά το γεγονός ότι ο σύζυγος της βιολογικής μητέρας ενός τέκνου, σε αντίθεση με τη σύζυγο αυτής, θεωρείται ότι είναι ο έτερος γονέας του τέκνου αυτού, πρέπει να επισημανθεί ότι το ΕΔΔΑ θεωρεί ότι τούτο ουδόλως συνιστά διαφορετική μεταχείριση. Ειδικότερα, δεδομένου ότι στερείται πραγματικής βάσεως η συναγωγή νομικού τεκμηρίου ότι το τέκνο προέρχεται από τη σύζυγο της βιολογικής μητέρας⁷⁸, η κατάσταση του συζύγου της βιολογικής μητέρας δεν είναι συγκρίσιμη με αυτή της συζύγου της⁷⁹. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η αντίληψη του γάμου και της γονικής σχέσεως την οποία επιδιώκει να διαφυλάξει η Βουλγαρία ως εθνική της ταυτότητα προσβάλλει το άρθρο 2 ΣΕΕ.

123. Δεύτερον, όσον αφορά το αποτέλεσμα που προέκυψε, δηλαδή ότι, κατά το βουλγαρικό δίκαιο, δεν υφίσταται συγγενικός δεσμός μεταξύ του τέκνου και της προσφεύγουσας της κύριας δίκης, αυτό πρέπει να είναι σύμφωνο προς τις απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 2 ΣΕΕ όσον αφορά τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτές περιλαμβάνουν ιδίως το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, και του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου, το οποίο πρέπει να

⁷⁶ Πρβλ. αποφάσεις της 25ης Ιουλίου 2018, Minister for Justice and Equality (Ελλείψεις του δικαστικού συστήματος) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, σκέψη 48), και της 24ης Ιουνίου 2019, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18, EU:C:2019:531, σκέψη 58).

⁷⁷ Αποφάσεις της 24ης Νοεμβρίου 2016, Parris (C-443/15, EU:C:2016:897, σκέψη 59), και της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 37).

⁷⁸ Όπου, όπως στην προκειμένη περίπτωση, δεν τίθεται ζήτημα ούτε ζευγαριού εκ του οποίου ένα άτομο είναι τρανσεξουαλικό ούτε παρένθητης μητρότητας ή καταστάσεως κατά την οποία το τέκνο προέρχεται από τους γαμέτες μιας μητέρας, αλλά έχει μεταφερθεί και κυοφορηθεί από την άλλη.

⁷⁹ Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 7ης Μαΐου 2013, Boeckel και Gessner-Boeckel κατά Γερμανίας (CE:ECHR:2013:0507DEC000801711 § 30).

προστατεύσει η Δημοκρατία της Βουλγαρίας δυνάμει της εν λόγω διατάξεως⁸⁰ και του άρθρου 3, παράγραφος 1, της Συμβάσεως των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του τέκνου της 20ής Νοεμβρίου 1989.

124. Κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ, ο σεβασμός της ουσίας αυτών των δικαιωμάτων δεν απαιτεί, ωστόσο, τη νομική αναγνώριση γονικής σχέσεως με τον γονέα που δεν είναι ο βιολογικός γονέας ενός τέκνου. Μολονότι η βιολογική σχέση γονέα-τέκνου θεωρείται θεμελιώδες στοιχείο της ταυτότητας κάθε ατόμου⁸¹, που προστατεύεται από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, ωστόσο αυτό δεν ισχύει, προς το παρόν, για τη δημιουργηθείσα στην αλλοδαπή γονική σχέση νομικής φύσεως η οποία συνδέει ένα πρόσωπο με ένα άλλο⁸².

125. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι το ΕΔΔΑ θεωρεί επίσης, μέχρι σήμερα, ότι ένα συμβαλλόμενο κράτος δεν είναι υποχρεωμένο να επιτρέψει την απλή υιοθεσία τέκνου από την ομοφυλόφιλη σύντροφο της βιολογικής μητέρας αυτού⁸³.

126. Επιπλέον, το δικαίωμα στον σεβασμό της οικογενειακής ζωής χαρακτηρίζεται, στην ουσία του, από τη δυνατότητα να ζουν μαζί τα μέλη της οικογένειας σε συνθήκες ευρέως συγκρίσιμες με εκείνες στις οποίες ζουν άλλες οικογένειες⁸⁴. Με άλλα λόγια, αυτό που είναι σημαντικό για τον σκοπό του σεβασμού του ουσιαστικού περιεχομένου του δικαιώματος αυτού είναι η διασφάλιση της πραγματικής οικογενειακής ζωής. Στην πράξη, δεν πρέπει να υπάρχει κίνδυνος χωρισμού των μελών της οικογένειας εξαιτίας κρατικού μέτρου⁸⁵. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε⁸⁶, ακόμη και χωρίς αναγνώριση των συγγενικών δεσμών κατά την έννοια του εθνικού οικογενειακού δικαίου, διασφαλίζεται στην πράξη ότι η προσφεύγουσα της κύριας δίκης και η σύζυγός της μπορούν να ζουν μαζί με τη θυγατέρα τους στη Βουλγαρία και στα άλλα κράτη μέλη της Ένωσης υπό συνθήκες συγκρίσιμες με εκείνες των άλλων οικογενειών, δεδομένου ότι πρέπει σε κάθε περίπτωση να αντιμετωπίζονται ως μέλη της οικογένειας για τους σκοπούς της εφαρμογής, ιδίως, της οδηγίας 2004/38 και του κανονισμού 492/2011.

127. Οι αυστηρότερες απαιτήσεις που προκύπτουν, ενδεχομένως, από τη γνωμοδότηση του ΕΔΔΑ που εκδόθηκε κατόπιν αιτήματος του γαλλικού Cour de cassation (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου) μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Mennesson* κατά Γαλλίας δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι απηχούν το ουσιαστικό περιεχόμενο του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής κατά την έννοια του άρθρου 2 ΣΕΕ. Στην προπαρατεθείσα γνωμοδότηση, όσον αφορά τη γονική σχέση στην περίπτωση τέκνου που συνελήφθη στις Ηνωμένες Πολιτείες, μέσω παρένθετης μητρότητας έναντι της «κατά προορισμόν» μητέρας που δεν είναι η βιολογική του μητέρα, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, μολονότι το κράτος μέλος καταγωγής της «κατά προορισμόν» μητέρας του δεν ήταν υποχρεωμένο να αναγνωρίσει τη γονική σχέση που θεμελιώνεται στο αμερικανικό πιστοποιητικό γεννήσεως, θα έπρεπε, ωστόσο, να προσφέρει μια άλλη δυνατότητα για τη δημιουργία γονικής σχέσεως μεταξύ του τέκνου και της μητέρας αυτής,

⁸⁰ Πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 26ης Ιουνίου 2014, *Mennesson* κατά Γαλλίας (CE:ECHR:2014:0626JUD006519211 § 99).

⁸¹ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 13ης Ιουλίου 2006, *Jaggi* κατά Ελβετίας (CE:ECHR:2006:0713JUD005875700 § 37).

⁸² Πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 26ης Ιουνίου 2014, *Mennesson* κατά Γαλλίας (CE:ECHR:2014:0626JUD006519211 § 100), καθώς και γνωμοδότηση της 10ης Απριλίου 2019 (αίτηση αριθ. P16-2018-001 § 53).

⁸³ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 15ης Μαρτίου 2012, *Gas και Dubois* κατά Γαλλίας (CE:ECHR:2012:0315JUD002595107 §§ 62 και 72).

⁸⁴ Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 21ης Δεκεμβρίου 2010, *Chavdarov* κατά Βουλγαρίας (CE:ECHR:2010:1221JUD000346503 § 49 και 50), και της 26ης Ιουνίου 2014, *Mennesson* κατά Γαλλίας (CE:ECHR:2014:0626JUD006519211 §§ 92 και 94).

⁸⁵ Πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 26ης Ιουνίου 2014, *Mennesson* κατά Γαλλίας (CE:ECHR:2014:0626JUD006519211 § 92).

⁸⁶ Βλ. σημεία 108 έως 115 των παρούσων προτάσεων.

όπως την υιοθεσία⁸⁷. Ωστόσο, το ΕΔΔΑ δεν έλαβε θέση σχετικά με τη σχέση αυτής της λύσεως με τη νομολογία που μνημονεύεται στο σημείο 125 των παρουσών προτάσεων, σύμφωνα με την οποία ένα συμβαλλόμενο κράτος δεν υποχρεούται να επιτρέψει την απλή υιοθεσία τέκνου από την ομόφυλη σύντροφο της βιολογικής μητέρας του.

128. Εν πάση περιπτώσει, όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, ο σεβασμός του άρθρου 2 ΣΕΕ αποτελεί προϋπόθεση για την προσχώρηση στην Ένωση⁸⁸. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρώτον, εκτός από το γεγονός ότι μόνον ένα μέρος των κρατών μελών της Ένωσης έχει επικυρώσει το Πρωτόκολλο αριθ. 16 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών σχετικά με τη γνωμοδότηση και ότι οι γνωμοδοτήσεις αυτές δεν είναι δεσμευτικές⁸⁹, κάθε παράβαση της ΕΣΔΑ δεν μπορεί να θεωρηθεί παράβαση του άρθρου 2 ΣΕΕ. Δεύτερον, όσον αφορά τον τομέα αρμοδιοτήτων που επιφυλάσσεται στα κράτη μέλη, ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων διασφαλίζεται από το ΕΔΔΑ και όχι από το Δικαστήριο⁹⁰.

129. Ως εκ τούτου, η επίκληση της εθνικής ταυτότητας από τη Βουλγαρία όσον αφορά τον προσδιορισμό της γονικής σχέσεως, για τους σκοπούς ιδίως της εφαρμογής του βουλγαρικού οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, δεν αντιβαίνει στο άρθρο 2 ΣΕΕ. Επομένως, συνιστά στην προκειμένη περίπτωση το όριο της ενοποιητικής δράσεως της Ένωσης στον τομέα αυτόν και, ως εκ τούτου, κωλύει τη θεμελίωση υποχρεώσεως της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, δυνάμει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, να αναγνωρίσει τη γονική σχέση κατά την έννοια του ισπανικού οικογενειακού δικαίου.

130. Το αποτέλεσμα αυτό είναι σύμφωνο με τη βούληση του Ευρωπαίου νομοθέτη, που εκφράζεται μέσω των διατάξεων του κανονισμού 2016/1191, να μην προβλέψει την υποχρέωση αναγνώρισεως της ουσιαστικής νομικής καταστάσεως που διαμορφώθηκε σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να αρθούν εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης στον τομέα της προσωπικής καταστάσεως των ατόμων.

131. Μολονότι εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι το Δικαστήριο δεν ελέγχει τη συμφωνία του διέποντος τη γονική σχέση εθνικού δικαίου ιδίως με το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου κατά την έννοια του άρθρου 24, παράγραφος 2, του Χάρτη, ωστόσο τούτο ουδόλως απαλλάσσει το αιτούν δικαστήριο από την υποχρέωση να προβεί σε έλεγχο αναλογικότητας της αποφάσεως να μην αναγνωρίσει τη γονική σχέση του τέκνου βάσει του εθνικού (συνταγματικού) δικαίου του και, ενδεχομένως, βάσει των διεθνών υποχρεώσεων της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας. Πράγματι, πρέπει να υπομνησθεί ότι η προστασία του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου είναι ευθύνη της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας σε όλες τις περιπτώσεις που διέπονται από το εθνικό της δίκαιο δυνάμει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ καθώς και του άρθρου 3, παράγραφος 1, της Συμβάσεως των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού. Επιπλέον, πρέπει να επισημανθεί ότι η εξισορρόπηση του συμφέροντος αυτού με πιθανές άλλες αξίες συνταγματικής τάξεως, όπως η προστασία της λεγόμενης «παραδοσιακής» οικογένειας, είναι συμφυής με το κράτος δικαίου. Με άλλα λόγια, εν προκειμένω δεν ανακύπτει το ζήτημα αν πρέπει να διενεργηθεί ή όχι έλεγχος αναλογικότητας σχετικά με την άρνηση αναγνώρισεως της ιδρυθείσας στην Ισπανία γονικής σχέσεως, αλλά σε ποιο επίπεδο –ενωσιακό ή εθνικό– θα πρέπει να διενεργηθεί ο έλεγχος αυτός.

⁸⁷ Γνωμοδότηση της 10ης Απριλίου 2019 (αίτηση αριθ. P16-2018-001 § 53). Η προσφεύγουσα της κύριας δίκης υποστηρίζει ότι η οδός αυτή δεν θα μπορούσε να ακολουθηθεί εν προκειμένω, δεδομένου ότι το βουλγαρικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο συνδέει το εφαρμοστέο στην υιοθεσία δίκαιο με τον τόπο συνήθους διαμονής του τέκνου, εν προκειμένω την Ισπανία. Κατά την ισπανική νομοθεσία, όμως, η υιοθεσία του τέκνου από μία από τις γυναίκες που έχει ήδη αναγνωρισθεί ως μητέρα αποκλείεται λογικά. Ωστόσο, τίθεται το ερώτημα εάν, σε περίπτωση επιστροφής της οικογένειας στη Βουλγαρία, θα εφαρμοζόταν στην υιοθεσία ο βουλγαρικός νόμος.

⁸⁸ Βλ. σημείο 117 των παρουσών προτάσεων.

⁸⁹ Βλ. άρθρο 5 του πρωτοκόλλου αυτού.

⁹⁰ Βλ. συναφώς, επίσης, σημεία 100 και 118 των παρουσών προτάσεων.

132. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι το αιτούν δικαστήριο εκφράζει ρητώς τις αμφιβολίες του ως προς τη συμφωνία της καταστάσεως, που θα δημιουργηθεί σε περίπτωση μη αναγνώρισεως του συγγενικού δεσμού με την προσφεύγουσα της κύριας δίκης προς την ΕΣΔΑ και ιδίως με την προμνησθείσα γνωμοδότηση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Menesson* κατά Γαλλίας⁹¹. Επομένως, αν κρίνει ότι η άρνηση αυτή συνιστά παράβαση των υποχρεώσεων της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας βάσει της ΕΣΔΑ, πρέπει να κάνει ό,τι προβλέπει το βουλγαρικό νομικό σύστημα για να δημιουργήσει κατάσταση σύμφωνη με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση αυτή (για παράδειγμα, να ερμηνεύσει το βουλγαρικό δίκαιο υπό το πρίσμα των διατάξεων της ΕΣΔΑ, να εφαρμόσει άμεσα την ΕΣΔΑ ή με άλλο τρόπο).

3) *Ενδιάμεσο συμπέρασμα*

133. Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι η επίκληση της εθνικής ταυτότητας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ από τη Βουλγαρία μπορεί να δικαιολογήσει την άρνηση αναγνώρισεως της γονικής σχέσεως του τέκνου, όπως αυτή προσδιορίζεται στο ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως, προκειμένου περί της εκδόσεως πιστοποιητικού γεννήσεως που πιστοποιεί ποιοι είναι οι γονείς του τέκνου αυτού κατά την έννοια του εθνικού οικογενειακού δικαίου. Κατά συνέπεια, η Βουλγαρία επίσης δεν υποχρεούται, βάσει του δικαίου της Ένωσης, να χορηγήσει τη βουλγαρική ιθαγένεια με αυτό το έρεισμα.

134. Ωστόσο, αποκλειστικώς για τους σκοπούς της ασκήσεως των δικαιωμάτων που θεμελίωσε, για την προσφεύγουσα της κύριας δίκης, το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης για την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών, όπως η οδηγία 2004/38 και ο κανονισμός 492/2011, η επίκληση της εθνικής ταυτότητας δεν μπορεί να δικαιολογήσει την άρνηση αναγνώρισεως των συγγενικών δεσμών, όπως αυτοί πιστοποιούνται στο ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως.

Δ. Επί του πρώτου και του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος σε περίπτωση που το τέκνο έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια

135. Καταρχάς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στην περίπτωση που εξετάζεται κατωτέρω, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης είναι είτε η βιολογική μητέρα του τέκνου είτε η νόμιμη μητέρα του, γεγονός από το οποίο προκύπτει όχι μόνον ότι το τέκνο έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια, αλλά και ότι είναι επίσης πολίτης της Ένωσης βάσει του άρθρου 20, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Επομένως, η υπόθεση αυτή ομοιάζει προς την πραγματική κατάσταση που αποτέλεσε την αφορμή για την υπόθεση *C-2/21, Rzecznik Praw Obywatelskich*⁹².

1. Σχετικά με την προσβολή των δικαιωμάτων του τέκνου

α) Σχετικά με την ύπαρξη εμποδίου

136. Όσον αφορά το ερώτημα αν η άρνηση των βουλγαρικών αρχών να χορηγήσουν το ζητηθέν πιστοποιητικό γεννήσεως στο τέκνο αποτελεί εμπόδιο στα δικαιώματα του τέκνου που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει το γεγονός ότι, σύμφωνα με το βουλγαρικό δίκαιο, η έκδοση πιστοποιητικού γεννήσεως αποτελεί προϋπόθεση για την έκδοση βουλγαρικού εγγράφου ταυτότητας. Συνεπώς, αρνούμενες να εκδώσουν το

⁹¹ Γνωμοδότηση του ΕΔΔΑ της 10ης Απριλίου 2019 (αίτηση αριθ. P16-2018-001).

⁹² Βλ. σημείο 4 καθώς και υποσημείωση 7 των παρούσων προτάσεων.

πρώτο, οι βουλγαρικές αρχές στερούν ουσιαστικά από το τέκνο τη δυνατότητα αποκτήσεως βουλγαρικού εγγράφου ταυτότητας, το οποίο όμως προβλέπεται ρητώς στο άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/38⁹³.

137. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η πραγματική άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας του τέκνου διακυβεύεται σοβαρά εάν το τέκνο δεν διαθέτει έγκυρο έγγραφο ταυτότητας⁹⁴.

138. Βεβαίως, από την άποψη αυτή, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση αποδείχθηκε ότι οι βουλγαρικές αρχές είναι διατεθειμένες να εκδώσουν πιστοποιητικό γεννήσεως που θα ορίζει αποκλειστικώς την προσφεύγουσα της κύριας δίκης ως μητέρα, βάσει του οποίου θα μπορούσε στη συνέχεια να εκδοθεί έγγραφο ταυτότητας στη θυγατέρα της.

139. Ωστόσο, ακόμα και στην περίπτωση αυτή, το γεγονός και μόνον ότι αποκλειστικά η προσφεύγουσα της κύριας δίκης θα αναγραφόταν ως μητέρα στο πιστοποιητικό γεννήσεως και, ενδεχομένως, στα ταξιδιωτικά έγγραφα που εκδίδονται βάσει αυτού θα μπορούσε να αποτελεί εμπόδιο στο δικαίωμα του τέκνου αυτού στην ελεύθερη κυκλοφορία. Πράγματι, το ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως αναφέρεται επίσης στη σύζυγο της προσφεύγουσας της κύριας δίκης ως μητέρα του τέκνου και δεν αμφισβητείται ότι οι δύο γυναίκες διάγουν πραγματικό οικογενειακό βίο στην Ισπανία με τη θυγατέρα τους.

140. Μολονότι τα κράτη μέλη είναι καταρχήν αποκλειστικά αρμόδια για να προσδιορίζουν τη γονική σχέση που πρέπει να αναγράφεται σε πιστοποιητικό γεννήσεως, ωστόσο, όπως αναφέρεται στο σημείο 58 ανωτέρω, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, πρέπει να σέβονται το δίκαιο της Ένωσης και, ιδίως, τις διατάξεις σχετικά με την ελευθερία που παρέχεται σε κάθε πολίτη της Ένωσης να κυκλοφορεί και να διαμένει στο έδαφος των κρατών μελών κατά το άρθρο 21 ΣΛΕΕ.

141. Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, η κατάσταση τέκνου υπηκόου κράτους μέλους, γεννημένου σε άλλο κράτος μέλος και νομίμως διαμένοντος σ' αυτό, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Αυτό ισχύει ακόμη και στην περίπτωση που το τέκνο αυτό δεν έχει εγκαταλείψει ποτέ το κράτος μέλος στο οποίο γεννήθηκε⁹⁵.

142. Όσον αφορά την ύπαρξη εμποδίου στο δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι οι διαφορές ως προς τα στοιχεία που περιέχονται σε έγγραφα σχετικά με την προσωπική κατάσταση ατόμου τα οποία εκδίδονται από διαφορετικά κράτη μέλη είναι ικανές να προκαλέσουν σοβαρά μειονεκτήματα για τους ενδιαφερομένους, σε διοικητικό, επαγγελματικό και προσωπικό επίπεδο⁹⁶. Μια τέτοια διαφορά μπορεί ιδίως να εγείρει αμφιβολίες ως προς την ταυτότητα ενός ατόμου ή την ακρίβεια των δηλώσεών του⁹⁷. Ως εκ τούτου, είναι πιθανό να δημιουργήσει εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία του εν λόγω ατόμου στο έδαφος της Ένωσης.

⁹³ Βλ., επίσης, σημείο 48 των παρούσων προτάσεων.

⁹⁴ Πρβλ. απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 1997, Δαφέκη (C-336/94, EU:C:1997:579, σκέψη 19).

⁹⁵ Αποφάσεις της 2ας Οκτωβρίου 2003, Garcia Avello (C-148/02, EU:C:2003:539, σκέψη 27), της 14ης Οκτωβρίου 2008, Grunkin και Paul (C-353/06, EU:C:2008:559, σκέψη 17), της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, σκέψεις 42 και 43), και της 2ας Οκτωβρίου 2019, Bajratari (C-93/18, EU:C:2019:809, σκέψη 26).

⁹⁶ Αποφάσεις της 2ας Οκτωβρίου 2003, Garcia Avello (C-148/02, EU:C:2003:539, σκέψη 36), της 14ης Οκτωβρίου 2008, Grunkin και Paul (C-353/06, EU:C:2008:559, σκέψεις 23 και 24), της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψη 66), της 12ης Μαΐου 2011, Runevič-Vardyn και Wardyn (C-391/09, EU:C:2011:291, σκέψη 76), και της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 39).

⁹⁷ Αποφάσεις της 14ης Οκτωβρίου 2008, Grunkin και Paul (C-353/06, EU:C:2008:559, σκέψη 26), της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψεις 68 έως 70), της 12ης Μαΐου 2011, Runevič-Vardyn και Wardyn (C-391/09, EU:C:2011:291, σκέψη 77), και της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 39).

143. Εν προκειμένω, πρώτον, πρέπει να επισημανθεί ότι η προσκόμιση πιστοποιητικού γεννήσεως απαιτείται σε ευρύ φάσμα διοικητικών και επαγγελματικών διαδικασιών. Όσον αφορά τη διαφορά μεταξύ των στοιχείων του βουλγαρικού πιστοποιητικού γεννήσεως –εάν το τελευταίο πρέπει να περιλαμβάνει μόνο τη μνεία της προσφεύγουσας της κύριας δίκης ως μητέρας–, και του ισπανικού πιστοποιητικού γεννήσεως, αυτή θα είχε ως συνέπεια να εγερθούν ερωτήματα ή ακόμη και υπόνοιες ψευδούς δηλώσεως σε περίπτωση προσκομίσεως των εγγράφων αυτών και θα προκαλούσε σοβαρά μειονεκτήματα για το τέκνο⁹⁸.

144. Δεύτερον, όπως έχει εκτεθεί⁹⁹, τα δικαιώματα που παρέχονται στους υπηκόους των κρατών μελών από την ως άνω διάταξη περιλαμβάνουν το δικαίωμα αυτοί να διάγουν κανονικό οικογενειακό βίο τόσο στο κράτος μέλος υποδοχής όσο και στο κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοοι, κατά την επιστροφή στο εν λόγω κράτος μέλος¹⁰⁰.

145. Ωστόσο, λόγω της αρνήσεως εκδόσεως του ζητηθέντος πιστοποιητικού γεννήσεως, η Βρετανίδα σύζυγος δεν θα θεωρούνταν πλέον σε τελική ανάλυση ως μητέρα σύμφωνα με το βουλγαρικό δίκαιο. Πράγματι, όπως εκτέθηκε στο σημείο 57 των παρουσών προτάσεων, το πιστοποιητικό γεννήσεως απηχεί εν προκειμένω το αποτέλεσμα του προσδιορισμού, από τις αρμόδιες αρχές, της γονικής σχέσεως ενός προσώπου κατά την έννοια του οικογενειακού δικαίου. Αυτό θα συνεπαγόταν όλες τις δυσμενείς συνέπειες που αναφέρονται στο σημείο 62 των παρουσών προτάσεων, αποτέλεσμα το οποίο θα απέτρεπε το τέκνο να επιστρέψει στο κράτος μέλος καταγωγής του.

146. Τρίτον, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν προκύπτει αν το έγγραφο ταυτότητας που θα μπορούσε να εκδοθεί με βάση το πιστοποιητικό γεννήσεως θα περιείχε το σύνολο των στοιχείων που αναγράφονται στο πιστοποιητικό αυτό, συμπεριλαμβανομένων ιδίως των ονομάτων των γονέων, ή αν θα περιοριζόταν σε στοιχεία που αφορούν αποκλειστικώς τον κάτοχο στενή έννοια. Εν πάση περιπτώσει, θα συνιστούσε παρακώλυση του δικαιώματος στην ελεύθερη κυκλοφορία εάν αναγραφόταν στο έγγραφο ταυτότητας ή σε άλλα συνοδευτικά ταξιδιωτικά έγγραφα, τα οποία χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό των προσώπων που είναι εξουσιοδοτημένα να ταξιδεύουν με το συγκεκριμένο τέκνο, μία μόνον από τις δύο γυναίκες που ορίζονται ως μητέρες του τέκνου στο ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως. Πράγματι, για τους λόγους που εκτέθηκαν ανωτέρω και όπως επισήμανε κατ' ουσίαν η Επιτροπή κατά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας δυνάμει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ συνεπάγεται ότι το τέκνο πρέπει να μπορεί να ταξιδεύει με καθέναν από τους γονείς του.

147. Πρέπει συνεπώς να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, σε περίπτωση που το τέκνο είναι πολίτης της Ένωσης λόγω της βουλγαρικής ιθαγένειάς του, αποτελεί εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία του τέκνου όχι μόνο η άρνηση των βουλγαρικών αρχών να του χορηγήσουν βουλγαρικό έγγραφο ταυτότητας κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/38, αλλά ακόμη και η άρνηση να εκδώσουν βουλγαρικό πιστοποιητικό γεννήσεως στο οποίο να αναγράφεται, όπως αυτό που εκδόθηκε από τις ισπανικές αρχές, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης και η σύζυγός της ως μητέρες του τέκνου.

⁹⁸ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2008, Grunkin και Paul (C-353/06, EU:C:2008:559, σκέψη 29).

⁹⁹ Βλ., συναφώς, σημεία 59 και 60 των παρουσών προτάσεων.

¹⁰⁰ Αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 1992, Singh (C-370/90, EU:C:1992:296, σκέψεις 21 και 23), της 14ης Νοεμβρίου 2017, Lounes (C-165/16, EU:C:2017:862, σκέψη 52), και της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 32).

148. Επιπλέον, η ενδεχόμενη δυνατότητα του τέκνου να αποκτήσει, αφενός, βάσει της βουλήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου να του χορηγήσει ιθαγένεια¹⁰¹ και, αφετέρου, βάσει των αποτελεσμάτων των διαπραγματεύσεων για τις μελλοντικές σχέσεις της Ένωσης με το Ηνωμένο Βασίλειο, έγγραφο ταυτότητας που θα του παράσχει τη δυνατότητα *de facto* να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος της Ένωσης με καθέναν από τους γονείς του δεν μπορεί να αναιρέσει το συμπέρασμα αυτό. Πέραν του γεγονότος ότι η δυνατότητα αυτή είναι αβέβαιη, από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών αποτελούν απλώς και μόνον το γεγονός ότι υπάρχουν δύο δημόσια έγγραφα διαφορετικού περιεχομένου που πιστοποιούν το ίδιο γεγονός, αλλά και τα σοβαρά μειονεκτήματα που ανακύπτουν. Κατά συνέπεια, οι έννομες συνέπειες του Brexit, στις οποίες παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, δεν επηρεάζουν την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

β) Σχετικά με τη δικαιολόγηση των εμποδίων στα δικαιώματα του τέκνου

149. Όσον αφορά, πρώτον, την άρνηση αναγνώρισης της γονικής σχέσεως με τη Βρετανίδα μητέρα, για τους σκοπούς εκδόσεως βουλγαρικού πιστοποιητικού γεννήσεως, από τις εκτεθείσες στο προηγούμενο τμήμα¹⁰² εκτιμήσεις προκύπτει ότι η επίκληση της εθνικής ταυτότητας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ μπορεί να δικαιολογήσει την άρνηση αυτή.

150. Αντιθέτως, όσον αφορά, δεύτερον, την άρνηση αναγνώρισης της γονικής σχέσεως, για τους σκοπούς εκδόσεως εγγράφου ταυτότητας, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/38, δεν προκύπτει ότι ένα τέτοιο έγγραφο, εφόσον αυτό ή άλλο συνοδευτικό έγγραφο αναφέρει τα ονόματα των γονέων, προκειμένου να προσδιοριστούν τα πρόσωπα που δικαιούνται να ταξιδέψουν με το συγκεκριμένο τέκνο, έχει τα ίδια έννομα αποτελέσματα με ένα πιστοποιητικό γεννήσεως που περιέχει τη σχετική μνεία¹⁰³. Πράγματι, ένα έγγραφο ταυτότητας δεν έχει αποδεικτική λειτουργία όσον αφορά τη γονική σχέση ενός προσώπου. Επομένως φαίνεται ότι αποκλείεται ότι τα δικαιώματα ή οι υποχρεώσεις που σχετίζονται με τη θεμελιώδη έκφραση της αντιλήψεως περί οικογενείας την οποία επιδιώκει να προστατεύσει η Δημοκρατία της Βουλγαρίας βασίζονται στο γεγονός ότι ένα πρόσωπο αναφέρεται ως γονέας ανηλίκου στο έγγραφο ταυτότητάς του (ή σε συνοδευτικό έγγραφο για ταξιδιωτικούς σκοπούς). Η αναγραφή των δύο γονέων που αναφέρονται στο ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως επί ενός τέτοιου εγγράφου δεν είναι σε καμία περίπτωση πιθανό να μεταβάλει τις αντιλήψεις περί γονικής σχέσεως ή γονικής μέριμνας στο βουλγαρικό δίκαιο. Οι μόνες υποχρεώσεις που βαρύνουν τη Δημοκρατία της Βουλγαρίας εν προκειμένω αφορούν τη διασφάλιση των δικαιωμάτων που το εν λόγω τέκνο αντλεί από το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως από την οδηγία 2004/38, η οποία προβλέπει στο άρθρο 4, παράγραφος 3, την υποχρέωση εκδόσεως εγγράφου ταυτότητας σε κάθε πολίτη.

151. Υπό τις συνθήκες αυτές, η υποχρέωση να αναγράφονται στα έγγραφα αυτά, με αποκλειστικό σκοπό τη διασφάλιση της ασκήσεως της ελεύθερης κυκλοφορίας του τέκνου με καθέναν από τους γονείς του ξεχωριστά, τα ονόματα των δύο γυναικών που ορίζονται ως μητέρες στο ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως δεν προσβάλλει την εθνική ταυτότητα¹⁰⁴.

¹⁰¹ Βλ., συναφώς, υποσημείωση 14 των παρουσών προτάσεων.

¹⁰² Βλ., ιδίως, το ενδιάμεσο συμπέρασμα στο σημείο 133 των παρουσών προτάσεων.

¹⁰³ Βλ., συναφώς, σημείο 57 των παρουσών προτάσεων.

¹⁰⁴ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψεις 45 και 46).

152. Εξάλλου, δεν μπορεί να δικαιολογηθεί ούτε η άρνηση εκδόσεως εγγράφου ταυτότητας ή συνοδευτικού εγγράφου που να ορίζει την προσφεύγουσα της κύριας δίκης και τη σύζυγό της ως γονείς του τέκνου, οι οποίες είναι εξουσιοδοτημένες να ταξιδεύουν μαζί του¹⁰⁵.

153. Πράγματι, λαμβανομένων υπόψη των εκτιμήσεων που αναφέρονται στο σημείο 112 των παρουσών προτάσεων, η σχέση κάθε μητέρας ξεχωριστά με τη θυγατέρα της προστατεύεται από το άρθρο 7 του Χάρτη. Ωστόσο, η διαβίωση στο πλαίσιο της σχέσεως αυτής θα ήταν πολύ πιο δύσκολη, ειδικά στην περίπτωση μιας οικογένειας αποτελούμενης από υπηκόους δύο κρατών η οποία κατοικεί σε τρίτο κράτος, εάν δεν επιτρέπεται σε μία από τις δύο μητέρες να ταξιδέψει με το τέκνο αυτό λόγω της μη αναγνωρίσεώς της ως μητέρας του τέκνου για τον σκοπό αυτό. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεδομένου ότι η υποχρέωση εκδόσεως ταξιδιωτικών εγγράφων που να παρέχουν τη δυνατότητα στο τέκνο να ταξιδεύει με καθέναν από τους γονείς του δεν επηρεάζει τυπικώς τη γονική σχέση και τον θεσμό του γάμου στη βουλγαρική έννομη τάξη, η άρνηση εκδόσεως τέτοιων εγγράφων βαίνει πέραν των ορίων που είναι αναγκαία για τη διαφύλαξη των σκοπών που επικαλείται η Δημοκρατία της Βουλγαρίας.

154. Οι σκέψεις αυτές, σε συνδυασμό με τα επιχειρήματα που παρατίθενται στα σημεία 108 έως 115 των παρουσών προτάσεων, ισχύουν, *mutatis mutandis*, για όλα τα δικαιώματα που απορρέουν από την οδηγία 2004/38 και από τις λοιπές πράξεις του παράγωγου δικαίου που παρέχουν δικαιώματα στους πολίτες της Ένωσης και στα μέλη των οικογενειών τους λόγω της ασκήσεως του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας. Επομένως, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης και η σύζυγός της πρέπει να θεωρούνται ως «απευθείας ανιόντες» και το τέκνο ως «απευθείας κατιόν» κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχεία γ' και δ', της οδηγίας 2004/38.

155. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι, σε περίπτωση που το τέκνο έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια, η Δημοκρατία της Βουλγαρίας δεν μπορεί να αρνηθεί στο τέκνο της προσφεύγουσας της κύριας δίκης την έκδοση εγγράφου ταυτότητας και των αναγκαίων ταξιδιωτικών εγγράφων, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/38, με αναγραφή της προσφεύγουσας καθώς και της συζύγου της ως γονέων του τέκνου, με την αιτιολογία ότι το βουλγαρικό δίκαιο δεν αναγνωρίζει ούτε τον θεσμό του γάμου μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου ούτε τη μητρότητα της συζύγου της βιολογικής μητέρας τέκνου. Ακόμη, δεν μπορεί να αρνηθεί, για τους ίδιους λόγους, να αναγνωρίσει τους συγγενικούς δεσμούς μεταξύ του εν λόγω τέκνου και των δύο αυτών γυναικών για τους σκοπούς εφαρμογής του παράγωγου δικαίου της Ένωσης για την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών.

2. Σχετικά με την παραβίαση των δικαιωμάτων της προσφεύγουσας της κύριας δίκης

156. Όπως υπενθύμισα στην αρχή του παρόντος τμήματος, στην υπό εξέταση υπόθεση, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης είναι είτε η βιολογική είτε η νόμιμη μητέρα του τέκνου.

157. Συναφώς, πρώτον, αν η προσφεύγουσα της κύριας δίκης είναι η βιολογική μητέρα του τέκνου, η απλή υποχρέωση δημοσιοποίησεως των πληροφοριών αυτών με σκοπό την αναγνώριση του συγγενικού δεσμού με τη θυγατέρα της δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι προσβάλλει τα δικαιώματα που παρέχονται στους πολίτες της Ένωσης δυνάμει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Πράγματι, εφόσον ένα ζήτημα δεν υπόκειται σε εναρμόνιση σε επίπεδο Ένωσης, η διάταξη αυτή δεν εγγυάται σε μια γυναίκα πολίτη της Ένωσης ότι η μετακίνησή της σε άλλο κράτος μέλος θα παραμένει εντελώς ουδέτερη όσον αφορά τους κανόνες που ισχύουν γι'

¹⁰⁵ Βλ., συναφώς, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ. (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψεις 47 έως 50).

αυτήν στον οικείο τομέα¹⁰⁶. Κάθε νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής πολίτη της Ένωσης που είναι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη του κράτους μέλους καταγωγής του δεν μπορεί να θεωρείται ως εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία¹⁰⁷.

158. Υπό τις συνθήκες αυτές, η ενδεχόμενη προσβολή του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής ζωής ή η διαφορετική μεταχείριση σε σχέση με τα ετερόφυλα ζευγάρια, η οποία έγκειται στην υποχρέωση δημοσιοποίησης των πληροφοριών αυτών, δεν μπορεί να αξιολογηθεί υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, ιδίως των άρθρων 8 και 21 του Χάρτη, αλλά μόνο υπό το πρίσμα του εθνικού (συνταγματικού) δικαίου. Εφόσον η χορήγηση του πιστοποιητικού γεννήσεως δεν εμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία, δεν συνιστά εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη¹⁰⁸.

159. Ωστόσο, αυτό που αποτελεί εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία της προσφεύγουσας είναι, όπως προαναφέρθηκε, η μη αναγνώριση της συζύγου της ως γονέα του τέκνου¹⁰⁹.

160. Όμως, όπως μόλις εκτέθηκε, η Δημοκρατία της Βουλγαρίας δεν είναι υποχρεωμένη, βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, να αναγνωρίσει τη γονική σχέση, όπως ορίζεται στο ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως, ακόμη και αν αυτό συνεπάγεται ότι η μητέρα, που αναγράφεται ως τέτοια στο εν λόγω πιστοποιητικό γεννήσεως και δεν είναι η βιολογική μητέρα του τέκνου, δεν αναγνωρίζεται ως μητέρα σύμφωνα με το βουλγαρικό δίκαιο¹¹⁰. Ωστόσο, κατ' αναλογία προς τη συλλογιστική που εκτέθηκε στα σημεία 108 έως 114 των παρουσών προτάσεων, η Δημοκρατία της Βουλγαρίας πρέπει να αναγνωρίσει τη σύζυγο της προσφεύγουσας της κύριας δίκης ως «σύζυγο» αυτής¹¹¹ κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2004/38, καθώς και ως «απευθείας ανιούσα» του τέκνου κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο δ', της εν λόγω οδηγίας.

161. Δεύτερον, εφόσον η προσφεύγουσα της κύριας δίκης είναι η νόμιμη μητέρα του τέκνου, αυτό προϋποθέτει ότι έπρεπε να αναγνωρίσει πρώτα τη μητρότητά της δυνάμει του άρθρου 64 του κώδικα οικογενειακού δικαίου. Από την άποψη αυτή, μολονότι η επιβολή της εν λόγω διαδικασίας πρέπει ασφαλώς να θεωρηθεί ως εμπόδιο στο δικαίωμά της στην ελεύθερη κυκλοφορία¹¹², αυτή πρέπει, σε κάθε περίπτωση, και για τους ίδιους λόγους με εκείνους που αναφέρονται στο προηγούμενο σημείο, να θεωρηθεί δικαιολογημένη.

3. Ενδιάμεσο συμπέρασμα

162. Σε περίπτωση που το τέκνο έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια, η Δημοκρατία της Βουλγαρίας δεν μπορεί να αρνηθεί να εκδώσει έγγραφο ταυτότητας και ταξιδιωτικά έγγραφα απαραίτητα για το τέκνο της προσφεύγουσας της κύριας δίκης, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας

¹⁰⁶ Βλ., σχετικά με το άρθρο 45 ΣΛΕΕ, απόφαση της 18ης Ιουλίου 2017, *Erzberger* (C-566/15, EU:C:2017:562, σκέψεις 34 και 35).

¹⁰⁷ Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Η. Saugmandsgaard Øe στην υπόθεση *Gemeinsamer Betriebsrat EurothermenResort Bad Schallerbach* (C-437/17, EU:C:2018:627, σημείο 51).

¹⁰⁸ Βλ., *a contrario*, αποφάσεις της 18ης Ιουνίου 1991, *EPT* (C-260/89, EU:C:1991:254, σκέψη 43), και της 30ής Απριλίου 2014, *Pfleger κ.λπ.* (C-390/12, EU:C:2014:281, σκέψη 35).

¹⁰⁹ Βλ. συναφώς, ειδικότερα, σημείο 64 των παρουσών προτάσεων.

¹¹⁰ Βλ., μεταξύ άλλων, το συμπέρασμα στο σημείο 133 των παρουσών προτάσεων.

¹¹¹ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, *Coman κ.λπ.* (C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 51).

¹¹² Βλ. συναφώς, επί των συνεπειών της αναγνώρισης της μητρότητας δυνάμει του άρθρου 64 του κώδικα οικογενειακού δικαίου, σημεία 34 και 63 των παρουσών προτάσεων.

2004/38, στα οποία να αναγράφονται αυτή και η σύζυγός της ως γονείς του τέκνου, με την αιτιολογία ότι το βουλγαρικό δίκαιο δεν αναγνωρίζει ούτε τον θεσμό του γάμου μεταξύ προσώπων του ιδίου φύλου ούτε τη μητρότητα της συζύγου της βιολογικής μητέρας τέκνου.

163. Η Δημοκρατία της Βουλγαρίας δεν μπορεί να αρνηθεί, για τους ίδιους λόγους, ούτε την αναγνώριση συγγενικού δεσμού μεταξύ του τέκνου και της Βρετανίδας μητέρας του καθώς και την ιδιότητα της τελευταίας ως «συζύγου» της προσφεύγουσας της κύριας δίκης για τους σκοπούς της εφαρμογής, ιδίως, της οδηγίας 2004/38 και του κανονισμού 492/2011.

Ε. Επί της πρακτικής εφαρμογής στην υπόθεση της κύριας δίκης των υποχρεώσεων που διαπιστώθηκαν ανωτέρω (τέταρτο προδικαστικό ερώτημα)

164. Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν μπορεί να παρεκκλίνει από το υπόδειγμα συντάξεως πιστοποιητικού γεννήσεως, το οποίο αποτελεί μέρος του ισχύοντος εθνικού δικαίου, προκειμένου να το αντικαταστήσει με υπόδειγμα που να αναγράφει δύο μητέρες στο πεδίο «Γονείς». Μολονότι το εμπόδιο αυτό στην εφαρμογή της επικείμενης να εκδοθεί δικαστικής αποφάσεως δεν προκύπτει σε περίπτωση που το Δικαστήριο υιοθετήσει την προσέγγιση που προτείνεται με τις παρούσες προτάσεις, ωστόσο, σε περίπτωση που το τέκνο έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να επιλύσει το πρακτικό πρόβλημα κατά το οποίο η έκδοση βουλγαρικού πιστοποιητικού γεννήσεως αποτελεί προϋπόθεση για την έκδοση εγγράφου ταυτότητας¹¹³.

165. Τονίζεται, όπως επισήμανε η Επιτροπή, ότι το δίκαιο της Ένωσης επιβάλλει μόνο υποχρέωση αποτελέσματος στις βουλγαρικές αρχές εν προκειμένω, δηλαδή την έκδοση εγγράφου ταυτότητας που να παρέχει τη δυνατότητα στο τέκνο να ταξιδεύει με καθέναν εκ των γονέων του ξεχωριστά. Εναπόκειται στην εθνική έννομη τάξη του κράτους μέλους να αποφασίσει τον τρόπο επιτεύξεως του σκοπού αυτού.

166. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο, ασκώντας τις αρμοδιότητές του, οφείλει να λάβει κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο ικανό να εξασφαλίσει την εκπλήρωση της υποχρεώσεως αυτής, λαμβάνοντας υπόψη όλους τους κανόνες του εθνικού δικαίου και εφαρμόζοντας όλες τις μεθόδους ερμηνείας που αναγνωρίζονται από το δίκαιο αυτό¹¹⁴. Επομένως, πρέπει επίσης να εξετάσει εναλλακτικές δυνατότητες, στο μέτρο όμως που αυτό δεν οδηγεί σε *contra legem* εφαρμογή του εθνικού δικαίου.

167. Συναφώς, αφενός, προκύπτει ότι έγγραφο ταυτότητας μπορεί να εκδοθεί βάσει πιστοποιητικού γεννήσεως που ορίζει μόνο μία από τις δύο γυναίκες ως μητέρα, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις της Βουλγαρικής Κυβέρνησης κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το βουλγαρικό έγγραφο ταυτότητας δεν αναφέρει τα ονόματα των γονέων. Συνεπώς, αρκεί να αναφερθούν οι δύο γυναίκες σε ένα ταξιδιωτικό έγγραφο που συνοδεύει το έγγραφο ταυτότητας ενός τέκνου με σκοπό τον προσδιορισμό των γονέων του.

168. Αφετέρου, όπως επισημάνθηκε από την Επιτροπή κατά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, δεν αποκλείεται ένα έγγραφο ταυτότητας να μπορεί να εκδοθεί βάσει της επικυρωμένης μεταφράσεως στη βουλγαρική γλώσσα του ισπανικού πιστοποιητικού γεννήσεως. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ιδίως ότι η Βουλγαρική Κυβέρνηση επιβεβαίωσε ότι η έκδοση

¹¹³ Σε περίπτωση που το τέκνο δεν έχει τη βουλγαρική ιθαγένεια, οι βουλγαρικές αρχές δεν είναι αρμόδιες να του χορηγήσουν έγγραφο ταυτότητας βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/38, βλ. σημείο 49 των παρουσών προτάσεων.

¹¹⁴ Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 19ης Απριλίου 2016, D1 (C-441/14, EU:C:2016:278, σκέψεις 30 και 31).

βουλγαρικού πιστοποιητικού γεννήσεως δεν προϋποθέτει την απονομή βουλγαρικής ιθαγένειας¹¹⁵. Κατά συνέπεια, το βουλγαρικό πιστοποιητικό γεννήσεως δεν προκύπτει ότι είναι αναγκαίο για να θεμελιωθεί το δικαίωμα του τέκνου να ζητήσει την έκδοση βουλγαρικού εγγράφου ταυτότητας, εφόσον η ιθαγένειά του αποδεικνύεται με άλλα μέσα, όπως η απόδειξη της γονικής σχέσεως με την προσφεύγουσα της κύριας δίκης ή η αναγνώριση της μητρότητας από την πλευρά της, κατά το άρθρο 64 του κώδικα οικογενειακού δικαίου.

169. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ελέγξει τα ανωτέρω και να ακολουθήσει τη λύση που θεωρεί, κατά την κρίση του, καταλληλότερη για τη διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας των δικαιωμάτων που απορρέουν υπέρ της προσφεύγουσας της κύριας δίκης και του τέκνου από το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

VI. Πρόταση

170. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα που του υπέβαλε το Administrativen sad Sofia-grad (διοικητικό πρωτοδικείο Σόφιας) ως ακολούθως:

1) Ένα κράτος μέλος υποχρεούται, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ, να χορηγεί σε υπήκοο του εν λόγω κράτους μέλους, τέκνο ζεύγους δύο γυναικών οι οποίες αναγράφονται στο πιστοποιητικό γεννήσεως που χορηγήθηκε από το κράτος μέλος γεννήσεως και διαμονής ως μητέρες του εν λόγω τέκνου, έγγραφο ταυτότητας και τα απαραίτητα ταξιδιωτικά έγγραφα στα οποία αναγράφονται οι δύο αυτές γυναίκες ως γονείς του εν λόγω τέκνου, ακόμη και αν το δίκαιο του κράτους μέλους καταγωγής του τέκνου δεν προβλέπει ούτε τον θεσμό του γάμου μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου ούτε τη μητρότητα της συζύγου της βιολογικής μητέρας τέκνου.

Το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το εν λόγω κράτος μέλος δεν μπορεί να αρνηθεί να αναγνωρίσει, για τους ίδιους λόγους, τη συγγενική σχέση μεταξύ του εν λόγω τέκνου και των δύο γυναικών που προσδιορίζονται ως γονείς του στο πιστοποιητικό γεννήσεως που εκδόθηκε από το κράτος μέλος διαμονής για τους σκοπούς ασκήσεως των δικαιωμάτων που το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών παρέχει στο τέκνο.

2) Το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να αρνηθεί να αναγνωρίσει τους συγγενικούς δεσμούς, που προκύπτουν από το πιστοποιητικό γεννήσεως άλλου κράτους μέλους, μεταξύ μιας από τις γυναίκες υπηκόους του, τη σύζυγό της και το τέκνο τους για τους σκοπούς ασκήσεως των δικαιωμάτων τα οποία το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών παρέχει στην εν λόγω υπήκοο με την αιτιολογία ότι το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους καταγωγής της γυναίκας αυτής δεν προβλέπει ούτε τον θεσμό του γάμου μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου ούτε τη μητρότητα της συζύγου της βιολογικής μητέρας του τέκνου. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από το αν η

¹¹⁵ Βλ., συναφώς, σημεία 32 και 33 των παρουσών προτάσεων.

υπήκοος του εν λόγω κράτους μέλους είναι ή όχι η βιολογική ή η νόμιμη μητέρα του εν λόγω τέκνου κατά το δίκαιο του κράτους μέλους καταγωγής της και ανεξάρτητα από την ιθαγένεια του τέκνου.

- 3) Η επίκληση της εθνικής ταυτότητας, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, μπορεί να δικαιολογήσει την άρνηση αναγνώρισεως της γονικής σχέσεως τέκνου έναντι έγγαμου ζεύγους δύο γυναικών, όπως αυτή καθορίζεται σε πιστοποιητικό γεννήσεως που εκδίδεται από το κράτος μέλος διαμονής του τέκνου, για τους σκοπούς εκδόσεως πιστοποιητικού γεννήσεως του κράτους μέλους καταγωγής ή του κράτους μέλους μίας εκ των γυναικών, με το οποίο προσδιορίζονται οι γονείς του τέκνου αυτού, κατά την έννοια του οικογενειακού δικαίου του εν λόγω κράτους μέλους.
- 4) Οι έννομες συνέπειες της αποχωρήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση δυνάμει του άρθρου 50 ΣΕΕ δεν επηρεάζουν την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.